

AKI MEGRAJZOLTA A VITÉZEK OKLEVELÉT

Vitéz Pataky Ferenc életrajza

A kezdet

Egy verőfényes kora őszi délutánon az egyik pesti aukciós ház árverésre bocsájtotta egy vitéz papíranyagát. Az egyik oklevélen, az Avatási okiraton feltűnő volt, hogy az avatott neve és a grafikus neve azonos. Az árverezőház a leírásban erre fel is hívta a leendő vevők figyelmét, s kiemelte, hogy ez a grafikus saját Avatási okirata. Első érzésre kiváló üzleti fogásnak tűnt. Azonban rövid kutakodás után bebizonyosodott, nem véletlen a két név összecsengése. S feltételezhetjük, nemcsak most, a Vitézi Rend iránt érdeklődőknek ismerős ez a név, hanem a Vitézi Rend tagjai előtt sem volt ismeretlen vitéz Pataky Ferenc neve, mivel szignója minden Avatási okirat jobb alsó sarkában olvasható. Háromszor változtatta meg. A kezdeti Pataki Ferencz írásmódról először vitéz Pataki Ferencre, majd vitéz Pataky Ferenczre. Ki volt ez a festőművész, s miért avatták vitézzé?

Nevét sem a régi, sem az új kiadású *Magyar Életrajzi Lexikonban*,¹ sem a *Művészeti Lexikonban*² nem találjuk meg, annak ellenére, hogy festőként és grafikusként számon tartja a magyar művészettörténet. Életrajza más lexikonokban is szűkszavú, hiányos. A *Magyar festők és grafikusok lexikonában* mindössze pár sort kapott, halála ideje helyén kérdőjel van: „Festő, grafikus. A budapesti Képzőművészeti Főiskolán tanult. 1927-től állított ki Budapesten a Műcsarnokban és a Nemzeti Szalonban. 1928-ban ő rajzolta meg a Balatoni Kultúrnap állami díszokleveleit.”³ A *Jegyzett magyar festőművészek almanachja* sem tudja, mikor hunyt el. A két mondatból, amit ír róla, az egyik pontatlan: „A Képzőművészeti Főiskolán végzett.”⁴ Valóban beiratkozott, de csak rövid ideig tanult ott.

Ezek a lexikonok nem jegyzik fel, hogy festőként és grafikusként dolgozott a Vitézi Rendnek, valamint a Vitézi Rend Zrínyi Csoportjának, és számos, e két szervezet részére készített oklevél, plakát, grafika megrajzolása fűződik a nevéhez. S azt sem, hogy a Horthy-korszak egyik népszerű és jól ismert festője volt. Erről rengeteg cikk és elnyert pályázat tanúskodik. Több elismerő jelzőt is kapott a korabeli sajtótól. A *Pénzügyi Kurír* a művészetét vonalbravúrnak mondta,⁵ a *Színházi Magazin* a róla szóló cikk címében a tempera mesterének nevezte.⁶ Az *Őserő* ezen is túltett, véleménye szerint „Pataky egyik-másik tájrészlet megválasztásában és ábrázolásában gurman”.⁷ De természetesen

¹ Kenyeres 1969.; Markó 2004.

² Zádor 1965.

³ Szabó 2002. 242. o.

⁴ Wittek 2005. 254. o.

⁵ *Pénzügyi Kurír*, LVII. évfolyam, 1932. február 15.

⁶ *Színházi Magazin*, II. évfolyam, 1939. szeptember 16.

⁷ *Őserő*, II. évfolyam, 1936. október 1.

kevésbé hízelgő kritikákat is kapott. A *Pesti Hírlap* szerint „inkább grafikus, mint festő”,⁸ s a *Művészet* című lap is ezt erősítette meg. Azt írta róla, hogy „a grafika mezőin sikeresebb lenne”.⁹

Nemcsak az újságokban találkozhatunk gyakran a nevével, hanem a kiállításokon is, hisz évente többször megjelent képeivel a közönség előtt. A Nemzeti Szalon által rendezett tavaszi és őszi tárlatokon minden alkalommal látható volt néhány képe, külföldi kiállításokon szereplő festményeiről rendszeresen hírt adtak a lapok.

Bár volt polgári foglalkozása – a Vitézi Rendben dolgozott –, ő mégis festőművészként tekintett önmagára. A megjelent cikkek művészetéről, műveiről folyamatosan írnak, ugyanakkor szinte alig mondanak valamit a Vitézi Rendben végzett munkájáról, s a személyisége is teljesen a háttérben maradt. A kutatást nehezíti, hogy a Vitézi Rend székháza Budapest ostroma során kiegészített, az ott tárolt iratok – feltételezhetően – nagyrészt megsemmisültek.

Szerencsére nem minden forrás veszett el. Alkotásait többé-kevésbé rendszeresen lefényképezte – sokszor még a rajzasztalon –, így több esetben ezek a lassan halványuló fekete-fehér fotók az utolsó képek egyes oklevelekről, festményekről. Annak ellenére, hogy a felvételek több mint hetvenévesek, az oklevelek szövegezése olvasható, s a grafika is látható rajtuk. Ezeket a fényképeket, s a róluk írt cikkeket egy általa készített könyvbe ragasztotta, aminek a *Kritikák* címet adta. A kopottas címfeliratú, időragta, kemény bőrkötés mögötti sárgult lapokon a könyv közel másfélszáz oldalon A3 méretben követi végig művészi életútját, amelyen a hangsúly életének első, sikeres korszakára esik. A háború utáni rész csak jelzésszerűen utal későbbi munkáira.

A másik fontos forrás a rendszeresen, kézírással vezetett *Katalógusa*.¹⁰ Ebbe napi pontossággal írta be, mit csinált, kinek adta el vagy adta oda ajándékba a műveit, az eladottaknak mi volt az ára (volt olyan, amit nem eladott, hanem elcserélt), sőt egyes esetekben a műre vonatkozóan más információt is tömören lejegyzett. Húsz év alatt valamivel több, mint másfél ezer bejegyzést tett az egyszerű, saját maga által vonalkázott füzetbe. Az első sort 1922. február 26-án írta be a *Katalógusba*, utolsó bejegyzése 1942. november 18-ai, s az 1688-as sorszámot kapta. Itt félbeszakad a felsorolás, pedig még bőven lett volna hely további bejegyzéseknek. Az ez utáni időszakban készített munkáit különálló papírlapokra jegyzetelte sorszám nélkül. Valószínűleg ezeket a feljegyzéseit később át akarta másolni, de úgy tűnik, az idő ment, s a másolás elmaradt. Miért maradt el? Nem tudjuk, a különálló papírlapokat azonban eltette, fontosnak érezte az itt felsorolt munkáit is.

Készített egy *Vázlatfüzetet*¹¹ is. Bár ebbe főleg a háború utáni terveit rajzolta, mégis egy-egy skicc korábbi. Sajnos ezek, a munkáiról készített összefoglalói sem teljesek. Azokat a grafikáit, amelyeket a Várban, a Vitézi Rend irodájában készített, nem mindig sikerült lefotóznia, így ezekről csak a *Katalógusba* írt feljegyzései maradtak fenn. Később már nem tért vissza rájuk, így egyes rajzai, terve – úgy tűnik – a háborús pusztítás miatt elvesztek. Rendszeresen vezetett feljegyzései ellenére néha előkerülnek olyan munkái is,

⁸ *Pesti Hírlap*, LIX. évfolyam, 1937. október 24.

⁹ *Művészet*, 1936. szeptember.

¹⁰ Magántulajdonban.

¹¹ Magántulajdonban.

amelyek kimaradtak a felsorolásból, azaz több képet, grafikát s tervet készített, mint amit számon tartott.

S bár csak fénymásolatban, de előkerültek az első világháború alatt írt *Naplói*¹² is. Az egyiket 1915. szeptember 27-től vezette 1916. szeptember 30-áig. Ezen a napon ért haza a frontról a Kelenföldi pályaudvarra szabadságát megkezdeni, s a frontra való visszatérése után vagy nem folytatta a *Naplóját*, vagy nem maradt fenn a folytatása. A háború végéről szól a másik, ami 1918. július 27-ével kezdődik, s 1919. május 2-ával végződik. Ez a második *Napló* valószínűleg csak töredék, mivel nem fejeződik be az események leírása, illetve a címlapon kezdő dátumként 1918. április 18-a szerepel. A két vékony füzetbe, a kezdeti frontélményeket összefoglaló rövid rész után, naponta jegyezte be az eseményeket, az időjárástól kezdve a hadieseményekig. A *Napló*inak címet is adott. Az elsőnek: *Napló egy szegény harcos egyévi kinlódásából*, a másikkak: *Jegyzetek*.

Szerencsénkre sokat mesélt fiának, Pataki Zsolt Istvánnak. A történetekből egy érdekes személyiség bontakozik ki előttünk.

Mint általában az életrajzokat, talán ezt is a legelején kell kezdenünk.¹³ Tehát a kezdet: Budapest VII. kerületében, egy Wesselényi utcai bérház lakásában született a család második fiaként 1897. augusztus 17-én.¹⁴ Édesanyja, Ritter Julianna a szülésben meghalt. Édesapja után a polgári anyakönyvbe Psibil Ferenc néven jegyezték be. Keresztlevele szerint azonban két keresztnévvel büszkélkedhetett: Ferenc Menyhért.¹⁵ Első keresztnévét apjától örökölte, s mivel keresztapja Pataki Menyhért volt, ezért feltételezhetjük, hogy másodikát az ő tiszteletére kaphatta. Vezetéknevét 12 éves korában változtatták meg.¹⁶ Az okot nem tudjuk, az erre vonatkozó iratok megsemmisültek,¹⁷ mindössze csak a születési anyakönyvi bejegyzés tanúskodik a gyermekkori névváltoztatásról. Egy biztos, a felvett vezetéknév megegyezik keresztapja vezetéknévével. Felmerülhetne az, hogy édesapja meghalt, és a keresztszülők örökbe fogadták. De nem ez történt. A frontról rendszeresen küldött haza leveleket édesapjának, aki válaszolt neki, és néha némi pénzzel is támogatta. Fontos megjegyezni, hogy a névváltoztatásnak nem vallásváltás volt az oka, mivel eredetileg is római katolikus volt (apai ágról, édesanyja ágostai hitvallású evangélikus volt).¹⁸ Talán egy magyarázat lehet rá – a későbbi karrier reményében történt – névmagyarosítás, ami a korban természetesnek számított, s rendszeresen előfordult.

¹² Magántulajdonban.

¹³ A kezdet előtt azonban szeretnék köszönetet mondani Pataky Ferenc fiának Pataki Zsolt Istvánnak és feleségének, Patakiné Kárpáti Mártának azért a számtalan történetért, személyes élményért és átadott anyagért, ami ennek a dolgozatnak a gerincét alkotja.

¹⁴ Budapest Főváros Levéltára, 1897. évi VII. kerületi polgári anyakönyv, 473. o., 2749. folyószám alatt. Az anyakönyv (amit a Rákosi-korszakban átmásoltak) rögzíti a pontos címet is, mely szerint a család a VII. kerület, Wesselényi utca 63. szám alatt lakott. A győri származású édesanya ekkor 30, a lugosi származású asztalossegéd édesapja, Psibil Ferenc 33 éves volt. (Lugos Temesvártól nem messze fekszik, jelenleg Romániában, román neve Lugoj). – Ebben a korban még természetesnek számított, ha valaki otthon szület.

¹⁵ A Szent Erzsébet római katolikus plébánia hivatal keresztelték anyakönyveinek 16. k. (1897. év), 176. o., 1405. sorszám.

¹⁶ Budapest Főváros Levéltára, 1897. évi VII. kerületi polgári anyakönyv, 473. o., 2749. folyószám alatt.

¹⁷ A Belügyminisztérium szóbeli közlése szerint.

¹⁸ A Szent Erzsébet római katolikus plébánia hivatal keresztelték anyakönyveinek 16. k. (1897. év), 176. o., 1405. sorszáma.

Az olasz front harcosa

Az első világháborút – kisebb megszakításokkal – az olasz fronton harcolta végig. A háború második évében, 1915. május 15-én vonult be önkéntesként.¹⁹ Ekkor még tizen-nyolc éves sem volt. Mi vonzhatott egy fiatal fiút a háborúba? Talán a hazafias lelkesedés vagy a háború romantikája, a kalandvágy? Nem tudjuk. Ezt a *Napló*iban nem írta le, s a későbbiek során sem tett erről említést, s nem is beszélt róla. Fiának sem. Lehet, hogy az ifjú, miután csodával határos módon túlélte a háborút, már férfiként tért haza, s három és fél évvel később nem ugyanúgy gondolkodott, mint korábban. Kezdeti álmairól nem akart beszélni, visszaemlékezni az átélt harcokra, az elesett bajtársakra, barátokra fájdalmas volt. Csak a tényeket tudjuk. Így azt, hogy ezredéhez, a budapesti 1. honvéd gyalogezredhez 1915. szeptember 2-án csatlakozott, amikor az ezredet a kárpáti harcokból az olasz frontra áthelyezték.²⁰ *Naplója* szerint szeptember 29-én vagonírozták be őket Opcsidragában,²¹ s egy hét múlva már a frontszakaszra mentek fel. Véglegesen 1918. november 17-én este 8 órakor tért vissza, amikor a fronton harcolókat hazaszállító vonat a Józsefvárosi pályaudvarra befutott.²²

Bátyja, Pataki István is ott volt katona, de ő nem élte túl a háborút.²³ *Naplóbejegyzése* szerint 1916. május 3-án esett el, azonban erről csak 14-én kapott hírt. Testvérének haláláról versben emlékezett meg:

A két testvér

Isonzó szöke vize folyik csörgedezve.
Magyar honvédek vére pirosra festette.
Rohamra a hős honvédek.
Haláltáncot járják a magyar vitézek.
Búcsúznak egymástól a hős bajtársak
ki tudja roham után élve találkoznak.
Ölelkezik hős idősb és ifjabb,
Kik egy anyától szülve doberdón együtt harcolnak.
Az idősebb megszólal: testvér vigyázz,
hogy roham után édes apánkat ne érje gyász.
Trombita megharsan vezényszavak hangzanak.
S a honvédek szuronyt feltűzve rohannak.
hurrá rajta mindnyájan kiáltják
s közben az olasz állást vitézül támadják

¹⁹ *Bartha* 1939. 422. o.

²⁰ Uo.

²¹ Pataky Ferenc a települések nevét hallás után fonetikusán írta le. Ezeket néha félrehallotta. Opcsidraga talán Volcja Draga lehet Görztől (Gorizia) keletre. A „megfejtésért” köszönöm a segítséget Pintér Tamásnak, a Nagy Háború Blog szerkesztőjének.

²² *Napló*, 1918. november 17-i bejegyzés.

²³ Megjegyzem, hogy az ezred *Emlékalbum*ában van egy tévedés. Az ezred összegyűjtött fényképei között két Pataki található. Az egyik fényképaláírás V. Pataki Ferenc (az ismertetett személy), a másik Pataky Ferenc. *Bartha* 1939. 473. o. Ez a név helyesen: Pataki István, Pataky Ferenc bátyja. Pataky Ferenc fiának, Pataki Zsolt Istvánnak a közlése.

kis idő múlva a rohamnak vége
 az ellenség veszettül fut az Isonzó medrébe.
 győztünk kiáltja az ifjabb s elindul keresni testvérét bajtársát
 kivel megosztják édes otthonukat.
 Holttestek hevernek a véres csatamezején
 az ifju szeme megakad egy elesett hős tetemén.
 Nézi nézi könnyes szemekkel hisz ez volt testvére
 Kinek megszűnt dobogni hön szerető szíve
 megharsan a kürt sorakozót fújnak.
 A hős honvédek vígan sorakoznak
 vezényszó hallatszik térdelj imához
 a hősöknek mondjunk egy Isten hozzádot.
 Pihenőre térnek a Valona völgyébe
 az ifju tábori lapot tart kezébe.
 Remegő kezekkel írja apjának
 jó apám imádkozz lelki üdvéért egy elesett hős bajtársnak.
 Isonzó szöke vize folyik csörgedezve
 Magyar honvédek vére pirosra festette.”

Ezen a frontszakaszon küzdött az összeomlásig az ezred I. zászlóaljának IV. géppuskás osztagában. Az itt töltött katonai szolgálata egyszer biztosan megszakadt, mivel 1917 áprilisában rövidebb időszakra áthelyezték az orosz frontra. Erről egy fénykép tanúskodik, amit április 15. délelőttjén készített valaki arról, amikor magyar és orosz katonák egy órán át barátkoztak. A kép egyik elmosódott, apró alakja ő, amit kézírásával a lapon megjelölt.

A harcok nap mint nap, szünet nélkül folytak. Ezt még az embertelen időjárás sem szakította félbe. A folyamatos eső, a hó, a fagy, nyáron az égető napsütés legfeljebb a sebesültek és a halottak számát növelte. A tüzérység ekkor is lötte az ellenség állásait, s a támadástól tartani kellett. Az időjárás nem kímélte a harcosokat. 1916. február 23-án kezdett esni az eső, 24-én „a tartalék helyünket alámosta a víz. Térdig voltunk vízben. A rajvonalon csupa egy víz a fedezékek bedőltek mind. Nincs egy rendes fedezék a rajvonalon sárosak vagyunk.”²⁴ Az eső ellenére másnap olasz támadás érte őket, amely „körülbelül olyan volt, mint a decemberi.”²⁵ Géppuskájukkal 19 rakasznyi löszert használtak fel a támadás visszaverésére. A folyamatos esőzés miatt *Naplójában* március 4-én már arról ír, hogy „este ki kellett önteni a vacsorát mert rossz volt. Majdnem hasig ér a víz a futóárokban tele lett a bakancsunk vízzel és persze reggel nagyon hideg van és majd lefagy a lábam. Száraz kapcát nem is tudok húzni.” A nem szűnő eső eltartott március 9-ig.²⁶

S nemcsak a zord idő, hanem az ellátás is nehezítette a létüket. Ahogy elhúzódott a háború, az élelmezés egyre rosszabb lett, fogytak a hátország tartalékai. Először 1916. március 7-én kaptak lóhúst: „Tegnap félig főtt babot kaptunk olyan hasgörcsöt kaptunk tőle, hogy csoda. Tegnapelőtt meg lóhúst kaptunk a káposztába. Nem is vettük észre csak

²⁴ Az idézetek itt és a továbbiakban betűhíven kerülnek közlésre.

²⁵ Visszautalás a negyedik isonzói csatára (1915. november 10–december 4.)

²⁶ Az ötödik isonzói csata 1916. március 11-én kezdődött, tehát ez még előtte történt.

mikor már megettük akkor mondták hogy lóhús.²⁷ Három nappal később már parancsba adták, „hogy csak lóhúst kapunk ezután. Olyan mint a disznóhús csak egy kicsit zsírosabb és füstölt.”²⁸

A rossz körülmények kihatottak a katonák egészségére is. A februári-márciusi eső miatt bátyja tüdőcsúcshuruttal került kórházba,²⁹ neki a füle fájt rettenetesen.³⁰ Máskor fogfájásra³¹ vagy véres székletű hasmenésére panaszkodott.³² A nagyobb fertőzések ellen oltásokkal védték a katonákat, így a kolera ellen is.³³

A kíméletlen viszontagságok a katonák harci kedvét aláásták. A fegyelmezetlenséget keményen megtorolták. Bejegyzése szerint 1916. február 23-án két figyelőt kikötöttek, akik a szolgálat alatt az eső elleni védekezésül sátorlappal takarták be magukat. Azok, akik lelkileg megtörték, s öncsonkítással próbálták magukra nézve a háború befejeződését meggyorsítani, rosszabbul jártak, kivégezték őket.³⁴ Máskor a szabadságról való késés miatt a késők nem egyenként kaptak büntetést, hanem az egész osztag, a szabadságotólakat felfüggesztette a parancsnok.³⁵

A rend fenntartása érdekében a fegyelmet és a figyelmet más módon, apró trükkökkel is fenntartották. Elrendelték, hogy a figyelők a gyalogsági páncél lőrését reszelővel tágitásák. A reszelés egész éjszaka messzire elhallatszott, s a figyelők a munkájuk miatt nem tudtak elaludni.³⁶

A Naplójában a személyes részeket kiegészíti a harcokban történtek leírásával.

Az olasz oldal táblák kihelyezésével üzent a saját tüzérének. Egy idő után ezeknek a tábláknak a jelentését a másik oldal is kiismerte. Tudták, ha fehér táblát helyeztek ki, akkor tüzérégi támadás várható. Az olasz katonák ezzel jelezték, hova ne lőjenek a tüzéreik, hol vannak ők. Hamar megtanulták azt is, hogy ha fekete táblát látnak, akkor rohamra készülnek.³⁷

Léghajók harci bevetéséről is ír. A csapatokat olasz léghajó bombázta, amit május 4-én lelőttek. Leírása – mivel emberek haláláról szól – kicsit meghökkentő, de figyelembe véve, hogy ez ott úgymond „mindennapos” volt, már nem tűnik meglepőnek: „Reggel korán lelőttünk egy nagy talián léghajót. 6 ember volt benne. Olyan szép volt, mikor lőttük, az 5-ik srapel telibe találta és rögtön széné éget.”³⁸ Ez az az M.4 olasz léghajó volt, amit Hansa-Brandenburg C.I típusú felderítőgéppel repülő Adolf Heyrowsky és Benno Fiala lőtt le.³⁹

²⁷ Napló, 1916. március 9.

²⁸ Napló, 1916. március 10.

²⁹ Napló, 1916. március 9.

³⁰ Napló, 1916. február 23–24.

³¹ Napló, 1916. február 16.

³² Napló, 1916. március 15.

³³ Napló, 1916. június 15.

³⁴ Napló, 1916. április 20.

³⁵ Napló, 1916. június 18.

³⁶ Napló, 1916. március 10.

³⁷ Napló, 1916. február 24.

³⁸ Napló, 1916. május 4.

³⁹ http://aces.safarikovi.org/victories/austria_hungary-ww1-airship.killers.html (A letöltés időpontja: 2016. április 30.)

A háború legkegyetlenebb fegyverének, a gáznak a hatását is megtapasztalta. Az olasz fronton az első gáztámadás 1916. június 29-én történt. A támadáshoz szükséges gázcsövet március 23-án éjjelén szerelték fel. Június 25-én már várták a megfelelő időjárást a gáz kieresztéséhez. A szerencse melléje szegődött. A támadás napján nem volt ott – tanfolyamra küldték, mint az oktatót segítő rajzoló –, azonban később hírt kapott róla: „1916 július 6-án: Írtak a frontról máma, hogy megtörtént a gáztámadás: az egész ezred oda lett. Ez történt 29-ikén mikor elindultunk ide tanfolyamra.”⁴⁰ Két évvel később még egyszer ír gáztámadásról, 1918. október 28-án éjjel az olaszok támadtak gázzal, ami „nagyon csípős gáz volt.”

A terep adottságait kihasználva az ellenfelek egymás alá üregeket vájtak a sziklába, ahova robbanóanyagot helyeztek el. „Már fúrjuk a mély kavernákat. Úgy robbantanak alattunk a taliánok. Már majdnem találkozunk a föld alatt egymással. Máma csend van az egész fronton. Csend van. Egy szép napon repülünk repülő géppé válunk mert felrobbantanak.”⁴¹

Az egymás ellen küzdő felek pszichikai hadviselést is bevetettek. Századának vasból készült német sisakokat osztottak ki, hogy a „taliánok” azt higgyék, erősítést kaptak, s németek vannak a helyükön.⁴²

A Monarchia katonái feliratokkal is üzentek a túloldalra: másik frontvonalon aratott győzelmükre hívták fel az olasz katonák figyelmét villanylámpával megvilágított táblák kihelyezésével.⁴³ Sajnos, azt már nem írta le, milyen hatása volt ennek – az ellenség demoralizálását célzó – ötletnek.

Az olaszok is igyekeztek a reménytelenség bomlasztó érzését elültetni bennük, akár úgy is, hogy repülőgépekről szórtak közéjük röpcédulákat. Ezek közül az egyiket a *Napló* jába bemásolta: „Magyar, osztrák katonák! A galíciai és a bukovinai harcokban 2060 tisztet és 120 ezer legénységet fogtak el az oroszok. Most már biztos az oroszok győzelme, soha többet nem hozzátok helyre.”⁴⁴

Nemcsak demoralizálni akarták az ellenséget, hanem parancsnokaik a saját katonáik harci kedvének fenntartására is ügyeltek. Így tettek akkor is, amikor a tiszték más frontokról szóló hírekkel igyekeztek lelket önteni a katonáikba. Május 16-án hírt kaptak a katonák a tiroli győzelemről, amit háromszoros éjjennel ünnepeltek meg.

A harcok közötti pihenőket, ünnepeket is megemlíti. A pihenők alatt rendszeresen fürödtek, s többször ruhát faszoltak.⁴⁵ Az egyházi ünnepeket megtartották. 1915 karácsonyán „kaptunk szeretetadományt Veisz Manfréd leányaitól és egy pesti leánynevelőből is... Még színházat is csináltunk karácsonyra a tiszti étkezdében.” 1916 húsvétján, április 23-án, húsvétvasárnap pihenőben voltak, mikor moziba mehettek, „s kávéház is van.”

⁴⁰ A *Napló*ban leírtak ellentmondanak Szabó Lászlónak. A „Doberdó, Isonzó, Tiroli (Budapest, 1977)” című könyvének 97. oldalán írja: „A hadsereg főparancsnokság május 13-án engedélyezte a gáztámadást, a VII. hadtest pedig május 20-án kidolgozta a vegyi csapás tervét.” A *Napló*ban közölték alapján azonban a terv már márciusban megszületett. A végső felkészülés dátuma egyezik, mivel e könyv szerint június 24-én fejeződött be a gázpalackok telepítése. Ugyanakkor Szabó László csak néhány saját katonát említ, akik a türelmetlenségük miatt haltak meg (99. o.).

⁴¹ *Napló*, 1916. május 17.

⁴² *Napló*, 1916. február 23.

⁴³ *Napló*, 1916. május 16.

⁴⁴ *Napló*, 1916. június 17.

⁴⁵ Tiszta ruhát vételeztek.

A mozi árát is megírja, 5 vasat kellett fizetni érte.⁴⁶ Másnap, húsvéthétfőn a barakkápolnába mentek misére.⁴⁷

Három év után tért haza. Mellette estek el társai, testvére meghalt az egyik csatában, ő maga többször megsebesült. Túlélte. Elképzelhetetlenül szerencsésnek érezhette magát. Naplóí, kitüntetési javaslatai és későbbi leírásai szerint sem tartotta távol magát a legkeményebb harcoktól. Bármikor rátalálhatott volna egy eltévedt golyó. Volt, mikor az utolsó pillanatban hagyta ott azt a fedezéket, amit pár másodperccel később egy gránát elpusztított. Nem sokan voltak, akik ennyi időn át harcoltak a fronton, túléltek azt vagy súlyosabb sebesülés nélkül átvészelték. Úgy érezhette, valaki segítette, támogatta őt a harcokban, megmentette az életét. Az utolsó pillanatig kitartott a szerencséje. Órákon múlt csak, hogy nem került hadifogságba, „tegnap délután (november 4-én) lezárták 3 órakor az olasz határt. Aki olaszföldön maradt, az fogoly. Mi éppen 3 órával előbb jöttünk át.”⁴⁸

Hazatérése után azt gondolhatta, a háború véget ért. Zászlóalj írnoknak osztották be. Azonban rövid időn belül kiderült, hogy a háború még mindig nem fejeződött be. Decemberben először a csehek ellen indították volna őket, de ez megghiúsult.⁴⁹ A Tanácsköztársaság alatt besorozták a Vörös Hadseregbe is, de 1919. április 1-jén tartósan szabadságolták.⁵⁰ Majd április végén újra a fronton találta magát, az ellenség ekkor a románok voltak.⁵¹ Májusban a szovjetek megsegítésére indultak, a fegyérgárdistákat kellett volna megtámadniuk.⁵² Augusztus 4-én már a Nemzeti Hadsereg Tudomány Egyetemi Zászlóaljánál tette le az esküt.⁵³ Sajnos a *Napló* itt megszakadt, így nem tudhatjuk, milyen további küzdelmekben vett részt.

A harcokban többször is kitüntették. Az ezred *Emlékalbuma* a következőket jegyezte fel:⁵⁴ „Vitéz Pataky Ferenc festőművész, az Orsz. Vitézi Szék grafikus, Budapest. 1915. május 15-én vonult be. Az olasz harctéren küzdött az összeomlásig. Résztvett az isonzoí csatákban, a doberdói, M.S. Michele és M.S. Gabriele körüli harcokban. Két ízben megsebesült. Rangja: őrmester. Kitüntetései: kétszer I., kétszer II. o. ezüst és bronz v.é., Kcsk, seb. érem. Vitézzé avatták. A háború után bronz signum laudist és az Országos Vitézi Széktől dicsérő oklevelet kapott. Nős.”

Azonban az *Emlékalbum* pontatlan, amikor a kitüntetéseit összegzi. Ez a pontatlanság több más forrás segítségével kiigazítható. Kéziratban megmaradt hadítetteinek az a rövid összefoglalója, amelyet feltételezhetően a Vitézi Rendbe való jelentkezéséhez készített. Az iratnak a *Hőstettek leírása*⁵⁵ címet adta. Mivel nem írta alá, s nem dátumozta, valószínűleg ez a beadott irat piszkozata lehetett. A szöveg valamivel több, mint kétoldalas. Két kitüntetésének a történetét részletesen leírja, egy harmadikét csak jelzésszerűen említi. Az események igazolására tanúkat is megjelölt.

⁴⁶ Napló, 1916. április 23.

⁴⁷ Napló, 1916. április 24.

⁴⁸ Napló, 1918. november 5.

⁴⁹ Napló, 1918. december 1.

⁵⁰ Anyakönyvi lap. Másolat. Kiállította: Országos Vitézi Szék, Budapest, 1938. évi IX. hó 29-én. 2. o.

⁵¹ Napló, 1919. április 22.

⁵² Napló, 1919. május 2.

⁵³ Napló, 1919. május 2. 3. o.

⁵⁴ Bartha 1939. 422. o.

⁵⁵ Magántulajdonban.

E szerint az I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét a harmadik isonzoói csatában érdemelte ki, bár csak 1918 tavaszán kapta meg. A kitüntetésre való felterjesztést meg is szerkesztették a csata után, azonban Korilly Jenő hadnagy osztagparancsnok a kiújult sebével kórházba került, s az irat a következő napokban a támadások alatt elkallódott. Újra csak 1918 elején adta be a zászlóaljparancsnok Bartóffy Miklós százados,⁵⁶ aki ekkor tért vissza a hadifogságból.⁵⁷

Összevetve ezt a leírást az *Emlékalbum* szövegével, a pontosság tűnik fel, és a harcok hevessége is. A harmadik isonzoói csatát⁵⁸ aprólékosan részletezi: „1915 okt. hó 21-én a 3 napos olasz pergőtűz után de. 10^h-tól az egész vonalon megindult olasz támadás alatt 16-szor vittem jelentést a helyzetről... a zlj. és ezredparsághoz... állandóan a lövész árkokban levő hullákon és olyan nyílt terepen keresztül, hol az olaszok tisztán láttak futni és állandóan géppuska és ágyú tüzével kísérte... A fenti zlj. géppuskás osztaga, melynek kezelő legénységei nagyrészt a 3 napos tüzéségi pergőtűz alatt, részint a támadások alatt estek el és sebesültek meg... amikor az olaszok a legnehezebben támadtak, már csak egy páran voltunk életben, kitarítottunk a végsőkig és borzalmas pusztítást vittünk véghez a rohamozó tömegekben. A többszörösen megisméltendő támadások alatt az egyik géppuskánkat telitalálat érte, úgyhogy már csak 1 géppuska volt használható, melyet Bartóffy szds. úr parancsára újabb és újabb tüzelési állásba vittünk a legexponáltabb helyekre, a halálombrára tőlünk jóval balra... és osztottuk a tüzet jobbra balra. Azonban elfogyott a gp. töltény és a nagymélységű zárótűzön keresztül a pótlás lehetetlen volt, kövekkel és a halottaktól elszedett puskákkal vertük vissza a rohamokat...”⁵⁹

A csata egyik jelenetét Drahos József 1924-ben egy rajzán megörökítette. Azt, amikor Pataky Ferenc közelharcban, löszer hiányában puskatussal veri vissza az olaszok támadását.⁶⁰ Az *Emlékalbum* erről a napról megemlíti az ezred saját veszteségeit is: 27 tisztet és 625 főnyi legénységet veszített el, ezredállományának több mint a felét.⁶¹ Az *Emlékalbummal* ellentétben saját leírása szerint az I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét mindössze egyszer érdemelte ki. Az *Emlékalbumban* történt elírás oka az lehetett, hogy a tizenegyedik isonzoói-csatát követően I. osztályú Ezüst Vitézségi Éremre terjesztette fel parancsnoka, azonban II. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét kapott (Pataky ezt a *Hőstettek-leírásában* tévesen tudta: ő a hetedik isonzoói-csatához kapcsolta a második I. osztályra való felterjesztését, ami helyett Bronzot kapott).⁶²

Másik kitüntetésének története, amit részletez, a Bronz Vitézségi Érem. Mint említettem, tévedett abban, hogy az I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem helyett kapott volna Bronzot. A hetedik isonzoói csata után mindössze Bronzra terjesztette fel az előljárója.⁶³ A csata egyik napján, 1916. szeptember 14-én Opachia Sélo és Nova Vas között lezajlott eseményekről a következőket írja: „Az olasz pergőtűz, amely 2 napja már soha nem

⁵⁶ Bartóffy Miklós (1882–1964), később vezérőrnagy.

⁵⁷ Hőstettek leírása, 2. o.

⁵⁸ Harmadik isonzoói csata: 1915. október 18–november 4.

⁵⁹ Hőstettek leírása, 1. o.

⁶⁰ A rajz a www.axioart.com internetes oldalon megtalálható, eredetije valószínűleg magángyűjteményben: http://axioart.com/popup_pic.php?pic=images/live_images/original/2974/1334.jpg (a letöltés időpontja: 2016. június 1.).

⁶¹ Bartha 1939. 86. o.

⁶² Hőstettek leírása, 2. o.

⁶³ I. vh. kitüntetési javaslat. Hadtörténelmi Levéltár (HL) 33281/leg.

hitt heveséggel tombolt, elsöpörte és a földdel egyenlővé tette az állásokat úgyannyira, hogy a rajvonalban gpuskánktól jobbra és balra beláthatatlan területig egy élő ember sem volt. Ekkor indult meg az olaszok támadása és avantizva nyomultak be védtelen állásaink romjaiba. Az állás egyik kanyarodójánál csodálatosképen épen maradt századunk 1 géppuskája velem együtt 3 emberrel. Mikor megláttuk, hogy jobbra balra ellenség van az állásainkban megfogtuk a géppuskánkat és kidobtuk a fedezék tetejére nyílt terepre és jobbra-balra lőttünk megszakítás nélkül és a szükséghez képest új meg új tüzelési állásba vittük a géppuskát addig amíg ki nem vertük az olaszokat.⁶⁴

Előjárója a kitüntetésre való felterjesztésében szűkszavúbban fogalmazott: „Nova Vasnál az 1916. szept. 14–15-iki harcokban a legnagyobb pergőtűzben igen bátran viselkedett és töltényt pótolta.”⁶⁵

A *Hőstettek leírásában* röviden beszámol egyik II. osztályú Ezüst Vitézségi Érmének kiérdemléséről is. Első alkalommal azért kapta, mert azok közé tartozott, akik majdnem minden isonzói csatában részt vettek.⁶⁶ A leírásból azt, hogy a második alkalommal milyen tett után kapta, nem tudjuk meg. A felterjesztés azonban fennmaradt. A kitüntetési javaslat szerint „a Monte San Gabrielei harcokban kiváló bátor és hősiességgel viselkedésével tüntette ki magát.”⁶⁷ Ennél részletesebben nem tértek ki rá, mindössze ez az általános összegzés maradt fenn. Ekkor I. osztályúra terjesztették fel, de az alacsonyabb fokozatban részesítették. Hogy miért csak II. osztályút kapott, nem indokolták.

Háromszor sebesült meg. Egyik alkalommal a farsontja repedt meg még a harmadik isonzói csata előtt,⁶⁸ a hetedik isonzói csatában a térdén sérült meg egy gránátszilánktól,⁶⁹ az 1918-as őszi visszavonuláskor pedig a jobb lábán egy gránátszilánk átütötte a bakancsát.⁷⁰ A sérülések 1915 késő őszén, 1916 őszén és 1918 őszén történtek.

A Vitézi Szék által kiállított Anyakönyvi lap másolata a Sebesültek Érmét egy sávval említi. Nem rögtön a sebesülése után kapta meg, hanem csak 1918 tavaszán. *Naplójában* a Mte. S. Michelén 1915. október 6-án történt farsont-törését⁷¹ is elmeséli: „Okt. 6-án kaptam egy nagy ütést a farsantomra, amely nem volt veszélyes. Tudniillik nagyon gránátózott a bűdös talián és egy ágyújával mindig a mi fedezékünk közé lőtt, úgyhogy nem lehetett már kitartani. Én kifeküdtem a futóárokba hogy mégis védjem magam valamennyire. Egyszerre csak odalőtt a hátunk mögé egy 15-össel, és a köveket persze felhányta magasra körülbelül 5 m magasra. És egy félkilós kő úgy a farsantomra esett, hogy azt hittem, rögtön végem. Este azután le tudtam vánszorogni a segélyhelyre, akkor még koticsiba⁷² volt. Kaptam egy nap szolgálat mentességet és aszpirint. De azért még mindig fáj a farsantom.”

⁶⁴ Hőstettek leírása, 2. o.

⁶⁵ Lásd a 62. jegyzetet!

⁶⁶ Hőstettek leírása, 3.o. és I. vh. kitüntetési javaslat, HL 51806/leg.

⁶⁷ M. kir. 20. honv. gyalog hadosztály parancsnokság, Kitüntetési javaslatok. HL 30 547/5405.

⁶⁸ Hőstettek leírása, 1. o.

⁶⁹ Hőstettek leírása, 2. o.

⁷⁰ Napló, 1918. október 30.

⁷¹ Anyakönyvi lap. Másolat. Kiállította: Országos Vitézi Szék, Budapest, 1938. évi IX. hó 29-én. 2. o.

⁷² Koticsiba, helyesen Coticiba.

Az Anyakönyvi lap másolata szerint a kitüntetései a következők:

- I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem, 1918. március 15-én,⁷³
- II. osztályú Ezüst Vitézségi Érem, 1917. augusztus 8-án,
- II. osztályú Ezüst Vitézségi Érem (újólag), 1917. október 23-án,
- Bronz Vitézségi Érem, 1916. október 25-én,
- Károly Csapatkereszt, 1917. március 31-én,
- Sebesültek Érme (egy sávval), 1918. március 16-án.

Az Anyakönyvi lap által leírtakat igazolja az a fénykép, ami már civil ruhában készült róla. A fényképen láthatók a kitüntetései. A II. osztályú Ezüst Vitézségi Érem szalagján ismétlődő pánt van, a Sebesültek Érme egy sávós.

A háború után két külföldi kitüntetés birtokosa is lett, 1928-ban a Német Világháborús Emlékérmét kapta meg, 1934-ben az Osztrák Háborús Emlékérmét.⁷⁴

Kitüntetései sajnos elvesztek. Becsben tartotta őket, hisz megmaradt az a tárló, amit ő tervezett a kitüntetések otthoni kiakasztásához. Egy ilyet mutat be a *Magyar Katonaújság* 1943. április 10-i száma.⁷⁵ Az iratok közül előkerült az Avatási oklevele, a Dicsérő oklevele, valamint a Német Világháborús Emlékérméről és az Osztrák Háborús Emlékérméről az adományozói. Kitüntetéseiről két fénykép maradt fenn. A Vitézi Rend Igazolványának hátulján még egyenruhában van az I. világháború alatt kapott kitüntetésével. A már említett későbbi civil ruhás képen már viseli a Magyar Koronás Bronzérmét és a Német Világháborús Emlékérmét, azonban sem a Magyar Koronás Ezüstérmét, sem az Osztrák Háborús Emlékérmét nem, így feltételezhetően ez a kép a harmincas évek elején készülhetett.

A háború folyamán többször előléptették: szakaszvezetővé 1917. november 1-jén,⁷⁶ őrmesterré már csak a világháború után, 1919. február 1-jén.⁷⁷ Leszerelése nem közvetlenül a háború után történt, erre csak 1922. január 5-én került sor.⁷⁸

A Vitézi Rend grafíkusa

A fronton is rajzolt. Így az említett tanfolyamon géppuska alkatrészeket,⁷⁹ tiszték és társak kérésére feleségeikről és gyermekeikről grafikákat.⁸⁰ Látták, hogy kiváló rajzoló. Valószínűleg ez az ismertsége vezette a Vitézi Rendhez. Még katonai szolgálati idejét töltötte, amikor már ott dolgozott irodasegéd-tisztként.⁸¹ Ő is azok között lehetett, akiket a honvédelmi miniszter engedett át az egyre jobban kiépülő és növekedő szervezet-hez szolgálatra. Bár feltételezhetően később, s nem azzal a 35 tiszttel együtt, akiket még

⁷³ Az időpontot az Eligazítás is megerősíti. M. kir. 20. honv. gyalog hadosztály parancsnokság, 1918. év. Hadosztály eligazítás, március hó 1-től 31-ig. HL 38 290.

⁷⁴ Az adományozási iratok dátuma: a németé 1928. január 15., az osztráké 1934. december 6.

⁷⁵ *Magyar Katonaújság*, 1943. április 10.

⁷⁶ Anyakönyvi lap. Másolat. Kiállította. Országos Vitézi Szék, Budapest, 1938. évi IX. hó 29-én. 2. o.

⁷⁷ Uo. Naplója szerint azonban csak február 2-án a 33. számú ezredparancsal.

⁷⁸ Leszerelő igazolvány.

⁷⁹ Napló, 1916. július 1., július 20.

⁸⁰ Napló, 1916. január 25.

⁸¹ *Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931. 124. o.

az ősz folyamán.⁸² „1921 őszeig a telekügyeket... a főszéktartó intézte. Ekkor azonban a Rend már gyorsabb ütemben indult fejlődésnek, úgyhogy a telekügyek elkülönítése szükségessé vált. 1921 szeptemberében vitéz Vasváry László századost osztották be a renدهz, s ettől kezdve ő lett a vitézi telekügyek referense... A földmennyiség szaporodásával természetesen a munkakör tágult, úgyhogy támogatására több személy beosztása vált szükségessé. Így került a referens mellé vitéz Pataky Ferenc irodasegédtsízt.”⁸³ Az újonnan kialakított Központi Szervezet II. osztályára került.⁸⁴ Ez az ügyosztály foglalkozott a telekügyekkel. Az iroda a Királyi Palota alagsorában volt. Lassan emelkedett a ranglétrán, előbb irodasegédtsízt,⁸⁵ majd irodatiszt,⁸⁶ s a háború végére irodafőtiszt lett.⁸⁷

A Rend fennállásának harmadik évében, 1923. június 17-én avatták vitézzé.⁸⁸ Később vitézi telket is kapott, *A tízéves Vitézi Rend* a telkes vitézek között sorolja fel.⁸⁹ Katonaként elért rangja alapján (örmester) legénységi vitéznek számított. Korábban nem is lehetett volna vitézzé avatni, mivel nem rendelkezett a jelentkezéshez szükséges megfelelő kitüntetésekkel. A *Budapesti Közlöny* 1920-ban közölte a *Jelentkezés feltételének minimumát*. E szerint a legénységi állományú jelentkezőknek az Arany Vitézségi Érmét vagy az I. osztályú (nagy) Ezüst Vitézségi Érmét kétszeresen kellett birtokolniuk.⁹⁰

Ez a feltétel változott meg 1922-ben, amikortól a legénységi állományúaknál az I. o. Ezüst Vitézségi Érem egyszeres birtoklása elegendővé vált.⁹¹ A változtatás okát vitéz Igmándy-Hegyessy Géza testőr alezredes, ügyvezető törzskapitány 1926. november 18-án a Vitézi Szék összejövetelén a *Vitézi Rend helyzetéről, az elért eredményekről és a további munkálkodás céljairól* szóló beszédében a korábbi feltételnek megfelelt kitüntetettek alacsony számával indokolta: „Az eleinte elgondolt szűk kereteket már a második [értsd 1922. augusztusi] esztendőben túlléptük, amennyiben az arany és kétszeres nagyezüst vitézségi éremmel rendelkezők zömét felavattuk és az egyszeri nagyezüst vitézségi éremmel kitüntetettek vitézzé avatására tértünk át.”⁹²

Attól függetlenül, hogy az első időkben nem volt tagja a Vitézi Rendnek, már ekkor az egész szervezet fejlődésére kiható iratok megrajzolásával bízták meg. A *Katalógusa* tanúsága szerint ő is megérezte ennek a jelentőségét, hisz első bejegyzése, amivel megnyitja füzetét, s majd ettől kezdve megszakítás nélkül vezet, az az oklevél, ami talán az egész korszakot jelképezte. Ez a vitézek Avatási okirata.⁹³

⁸² Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 85. o. Naplójában megemlíti, hogy frontról való visszatérése után írónak osztották be. Lehet, hogy itt látta valaki, hogy egyrészt kalligrafikusan tud írni, másrészt kiválóan rajzol.

⁸³ Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 125. o.

⁸⁴ Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 124. o.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Vitézek Albuma, 316. o.

⁸⁷ Igazolványi lap. Kiállította: M. Kir. Budapesti 6. Honvéd Kiegészítő Parancsnokság.

⁸⁸ Az Avatási okirat dátuma alapján.

⁸⁹ Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 435. o.

⁹⁰ *Budapesti Közlöny*, 1920. 288. sz.; Jelentkezés a Vitézi Telekre. In: Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 74. o.

⁹¹ Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 96. o.

⁹² Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 98. o.

⁹³ A tízéves Vitézi Rend szerint az Országos Vitézi Szék Avatási okiratot kért tőle (Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 94. o.), ezért így említem ezt az iratot.

Az első évben avatottak Avatási okiratot még nem kaptak, erre először az 1922-es avatáson került sor.⁹⁴ Az adományozott vitézi telek helyét és nagyságát Adománylevelbe foglalták. Ez az oklevél a vitéz jogállását is rögzíti: „feljogosítom őt és a vitézi telek későbbi várományosait arra, hogy a Vitézi Intézménynek megállapított s a jelen színesen ábrázolt jelvényét, valamint családi nevük előtt a »vitéz« jelzőt a vonatkozó szabályok szerint viseljék”. Már az első év után világossá vált, hogy az elkövetkezendő vitézzé avatások után – a nagyszámú jogosult miatt – nem kerülhet sor arra, hogy mindegyik avatottat azonnal vagy legalább rövid időn belül vitézi telekhez juttassák. Emiatt ilyen szövegezésű és díszes Adománylevelet nem is kaphattak.

Talán nem rugaszkodunk el a valóságtól, ha feltételezzük, hogy a Vitézi Rend tagságának díszes igazolására vezették be az új okiratot. A mintapéldány 1922. február 26-án készült el, akvarell technikával, mérete 50×40 cm.⁹⁵ A korszakban ezt az 1922-es grafikus mintát használták szövegeltérésekkel. Képi világa a modern szecessziót és a dicső magyar katonai hagyományokat ötvözi. Érdemes összehasonlítani a földhöz juttatott vitézek Adománylevelével, amit Pethely Gy. László tervezett.⁹⁶

Az Avatási okirat szövegét arany alapon fehér fantáziavirágok indás motívuma keretezi. Az indás motívumra öt kör alakú kis kép illeszkedik, három a felső részen, egy-egy a bal és a jobb alsó sarokban. A felső három kép közül a bal oldali egy, a hátsó lábaira ágaskodó lovon hátrafelé nyilazó magyar harcost, a jobb oldali egy I. világháborús, szögdrótok felé rohazó katonát ábrázol. A középső képen piros alapon ötféjú sárkánnyal küzd egy buzogányos vitéz. A bal alsó sarokban egy középkori magyar vitéz jobbra néző, a jobb alsó sarokban egy rohamsisakos katona balra néző feje látható. A Vitézi jelvény a kereten belül a bal felső sarokban az iniciálé előtt kapott helyet. A keret alján a szöveges belső részbe benyúlva zöld alapon szárazbélyegző hitelesíti az iratot, amit Horthy Miklós, mint Magyarország kormányzója írt alá. Az okirat bal alsó sarkában a gyártó nevét (M. Kir. Állami Térképészeti Intézet), jobb sarkában a grafikusét láthatjuk.

Összehasonlítva az Adománylevellel, azonnal feltűnik, hogy az indás motívumok hasonlóak és két, az alsó sarkokban lévő kép, a körben ábrázolt, egymással szembenéző törökkori harcos és a világháborús katona teljesen azonos. A hasonlóság és az azonoság nem azt jelenti, hogy a későbbi grafikus saját alkotóképesség hiányában másolta volna az első grafikus munkáját. Ez már csak azért sem állja meg a helyét, mivel mindkettőjüknek van önálló, ettől a képi világtól eltérő munkája is, így nem okozott volna gondot számukra más formavilágú oklevél megtervezése. Mégis érezzük, hogy ezeknek a részleteknek jelentősége van, a szervezet egységét, szellemi világának gyökerét tartották meg velük.

Ezt a szervezeti egységet erősíti egy harmadik kép is. A keret felső részének közepén egy vitéz küzdelmét látjuk egy ötféjú sárkánnyal. Ez a kép egy évvel korábban *A Magyar Nemzet Aranykönyve* borítóján már megjelent. A borítón látható grafikát Gara Arnold rajzolta. A könyv az I. világháborúban Arany Vitézségi Éremmel kitüntetetteket, s ahol tudja, a kitüntetettek tetteit idézi fel. Mivel a legénységi állományú vitézeknél a jelentkezés egyik minimális feltétele az Arany Vitézségi Érem birtoklása volt, s mert ez az elis-

⁹⁴ Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 94. o.

⁹⁵ Katalógus, I. bejegyzés.

⁹⁶ Fekete 2011. 18. o.

merés a legkiválóbb katonáknak adatott csak meg, ezért nem véletlen, hogy a címlapon szereplő grafika az Avatási okirat szerves része lett.

Az okiraton szereplő képek később más okmányokat is díszítettek. Így 1924-ben a vitézek részére rendezett egyhónapos mezőgazdasági tanfolyam bizonyítványán a rohamozó harcos tűnik fel.

Saját Avatási okiratán a nevét vitéz Pataki Ferenczként írta. Mint készítő, ekkor még Pataki Ferenczként szignálta. Az ezt követő évben vitéz Pataki Ferencre változtatta. Vitézzé avatását követően még néhány éven át az „i” írásmódú név szerepel az Avatási okiratokon, később a vitéz Pataky Ferencz szignót használta. Feltűnő, hogy nemcsak a vezetéknev „i” betűjéből lett „y”, hanem keresztnevét is újra a régies írásmóddal írta. Hivatalosan nem változtatták meg a nevét. Halotti anyakönyvében is „i”-re végződik a vezetékneve. A *Budapesti Közlöny* 1923. június és 1930. december 31. közötti számaiban sincs névváltoztatási engedélyre utaló bejegyzés.

Hellebronth Kálmán szerint a leendő vitézek a nevüket a következő esetekben változtathatták meg: „A m. kir. belügyminiszter mindazok részére, kiknek vitézi telek iránti kérvénye kedvező elintéztést nyert, a szükséges névváltoztatásnál, illetőleg névmagyarosításnál – érdemeik elismeréseként – a tiszti állománybeli kérelmezőknek y-nal, a legénységbeli kérelmezőknek pedig i-vel végződő – kivételes esetekben helységnevekből alakított családi – név felvételét engedélyezi.”⁹⁷ Ez alapján nem kérelmezhetette a belügyminisztertől, hogy nevének végződést megváltoztathassa. Mivel grafikáit és festményeit „y” változatban szignálta, ezért inkább azt feltételezhetjük, hogy ezt művésznévként használta, s a két változat keveredett a hivatalos iratokban. A névírás keveredése ellenére ő tudatosan a Pataky változat mellett maradt. – Művész volt, önmagát a Pataky névvel azonosította. A család ennek megfelelően a sírkeresztjére is a művésznévét íratta. (Ezért választottam én is ezt az írásmódot.)

A Vitézi Rend oklevelei

A Dicsérő oklevél talán az egyik legszebb a Vitézi Rend oklevelei között. Ezt azok kapták, akik a Rend érdekében kimagasló tevékenységet kifejtő önzetlen munkásság vagy önfeláldozó cselekedetük révén azt kiérdemelték.⁹⁸ Munkája jutalmául 1934-ben ő is megkapta.⁹⁹ A jelölés szerint az oklevelet 1928-ban tervezte. A *Katalógusa* szerint a mintapéldány 1928. április 12-én készült el 35×50 centiméteres méretben, vízfestmény technikával.¹⁰⁰

Az oklevélen megjelenített képi világ a Vitézi Rend céljaihoz, eszmeiségéhez igazodik. A bal felső negyedben a napként ragyogó Nagy-Magyarország látható, amint bevilágítja mind az I. világháborúban harcoló csapatokat, mind a földön dolgozó vitézt. A bal alsó negyedben a harcoló csapatokat és a jobb alsó negyedben látható földműves munkát végző vitézt a fenyő háttérrel és a Rend alapítási évszámával jelölt Vitézi jelvény választja el. A harcoló csapatok megjelenítik a gyalogságot, a tűzértséget, a huszárokat és a légi csa-

⁹⁷ Hellebronth 1941. 79. o.

⁹⁸ Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass 1931. 130. o.

⁹⁹ Adományozásának dátuma: 1934. január 18.

¹⁰⁰ Katalógus, 67. bejegyzés.

patokat egyetlen kifejező képbe gyúrva. A földet művelő vitéz kétökrös ekével szántja a földet. A jobb felső negyedben olvashatjuk a feliratot, mely általánosságban tartalmazza az adományozás okát: „a Vitézi rend érdekében kifejtett, az átlagot messze felulmuló érdemes, önzetlen és kimagasló tevékenységéért”. Az okiratot vitéz Hellebronth Antal nyugalmazott tüzérségi tábornok írta alá. A bal alsó sarokban találjuk meg a nyomda nevét, M. Kir. Állami Térképészet, a jobb alsóban a grafikusét. A neve mellett rögzítette az elkészítés dátumát is. Az oklevél egészében homogén, homokszínű két kivétellel. A napot jelképező Nagy-Magyarország fehér színével, a Vitézi jelvény színezettségével emelkedik ki a háttérből. Szimbolikus jelentősége van mindkét motívum kiemelésének, hisz a Kormányzó a Vitézi Rendet, annak tagjait mind erkölcsi, mind gazdasági téren a nemzet példaképének és a nemzet, az ország védelmi alapjának is tekintette. Ezt Örkényben a Gazdaképző Iskola avatásakor így jutatta kifejezésre: „Midőn a Vitézi Rendet életre hívtam, az volt a célom, hogy a vitézeket ne csak nemzetvédelmi vonatkozásban, hanem gazdasági téren is példaképpen állítsam a nép elé, mint annak természetes vezetői.”¹⁰¹ Az oklevélen ábrázolt két életkép a vitézi életnek ezt a kétoldalúságát mutatja be: „A vitézek válogatott harcosok, akik a világháború, a forradalmak és a trianoni elnyomatás idejében egyaránt kiválóan megállták a helyüket. Hogyan lehetett ez? ... Ebben van a titok: kívánni, szeretni kell a veszedelmet, a harcot, a küzdelmet és a munkát. Ez pedig minden magyar hitvallása is egyben, épp ezért legyen számunkra örökké becsült jelkép a kard és az eke, mint a vitézi élet két alapvetően fontos tényezője.”¹⁰² A harcos és a földműves kettősége más vonatkozásban is megjelenik a Vitézi Rend céljai között, nemcsak példaképként, hanem a vitéz kötelezettségeként és jutalmaként. Egyrészt cél volt olyan szervezet létrehozni, melynek tagjai már korábban, a világháborúban bizonyították a katonai erényüket, a forradalom alatt az ország iránti hűségüket és bármikor hadra foghatók voltak,¹⁰³ másrészt ezeket a személyeket jutalmazni,¹⁰⁴ röghöz kötni¹⁰⁵ és megélhetésüket biztosítani. „A vitézi rend hivatását a jövőben csak az esetben tudja hiánytalanul betölteni, ha minden tagja lelki egyensúlyban él; ezt pedig csupán egy bizonyos foku jólét és anyagi biztonság alapozhatja meg.”¹⁰⁶

Rajzolt egyszerűbb grafikájú kinevező okleveleket is. Ezeken megjelenik a Rend jelvénye, indás keretben a kinevezés szövege, s az Adománylevélre, illetve az Avatási okiratra rajzolt két arc is. Erre szép példa az, mikor a Vitézi Szék vitéz Gyarmathy Mihályt a Nógrád-Hont k.e.e. vármegyék balassagyarmati járásának tiszteletbeli vitézi hadnagyává nevezte ki.¹⁰⁷

Ezekon, az úgymond „tömeges” kibocsátású okleveleken kívül készített egyedieket is. Ezek közül fontossága és díszessége miatt a Rend egyik emlékét ki kell emelnünk. A Rend tagjai 1931-ben a szervezet létrejöttének tizedik évfordulóját ünnepelték. Ebből az alkalmából Jubileumi Diszalbumot rendeltek tőle, hogy azzal Horthy Miklóst megajándékozzák. A műveit felsoroló *Katalógusban* 338-as sorszám alatt a következőket írja: „A Vitézi

¹⁰¹ Örkényi avatóbeszéd, 1927. június 12. In: *Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931. 106. o.

¹⁰² *Magyar Katonaiújság*, 1940. XII. 14. 1. o.; A kard.

¹⁰³ A Vitézi rend kiskátéja. 1925. 17. o.

¹⁰⁴ Uo.

¹⁰⁵ Avató beszéd, 1921. augusztus 20. In: *Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931. 25. o.

¹⁰⁶ Horthy Miklós előbeszède. In: *Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931. 5. o.

¹⁰⁷ *Katalógus*, 626. bejegyzés. Egy ilyen oklevél található: *Fekete* 2011. 170. o.

rend 10 éves fennállásának emlékére a Kormányzó Úr Öföméltóságának Hódoló album adatott át, melybe a következőket festettem: Hódoló felirat esküvel, 28 megye címere, öföméltósága 9 beszéde, térkitöltő, kezdő és záró motívumok. Az egész egy fél év alatt készült.” Mérete 30×40 centiméteres volt, befejezésének dátuma 1931. május 30. Az elkészült Albumot bőrkötésben, színes dombornyomással és faragott művészi fatokban adták át a Vitézek Főkapitányának. Bár nem maradt fenn, de a korabeli újságok és a Vitézi Rend kiadványai írnak róla.¹⁰⁸ A *Nemzeti Újság* 1931. május 31-i tudósítása szerint az Album szövegét Gyula diák¹⁰⁹ fogalmazta, a díszkötést, a faragott könyvtartót vitéz Erdős János iparművész tervezte, a kivitelezés Roch Mihály ötvösművész és Mike Gábor bútortervező iparművész munkája. *A tízéves Vitézi Rendben* látható a külső, faragott dísztok,¹¹⁰ a bőrből készült fedőlap, az első oldal, a Szatmár-Ugocsa-Bereg vármegye címerét ábrázoló oldal és a József főherceg aláírásával kezdődő oldal, ami a vitézek aláírásaival folytatódik.¹¹¹ Pataky maga is csinált néhány fényképet a belső lapokról, melyeken – bár csak fekete-fehéren – de olvasható a Hódoló felirat és az Eskü:

„Föméltóságú Urunk! Vitéz Főkapitányunk! Mélységes hódolattal s bensőséges hálával köszönti Föméltóságodat ma a magyar vitézek rendje. S e tisztelgésben nemcsak az alattvaló hódolata és áldozatkész hűsége kíván szót magának, hanem a fiu végtelen hálája és ragaszkodása is atyja iránt. Mert fiai vagyunk mi Föméltóságodnak az eszme értelmében valamennyien, akiket a vitézavató kard ütésével kiemelt többi honfitársaink sorából minden jövendő ivadékaikkal együtt: örök büszkeségre, nagyobb tisztességre és több kötelességre. A fiu hálája keresi a szót e napon, Rendünk alapításának 10. évfordulóján, hogy elmondja köszönetét életrehívó atyjának. S ha ez a hálaérzés nem is lel erre méltó ígéret, Föméltóságod atyai lelke megérzi a fiu szavát, a Vitézek Főkapitányának szíve megérzi vitézeinek szivedobbanását. Ám ha a szó nem fegyvere a vitéznek: mi magyar vitézek és mindenkori ivadékaink cselekedettel és egész életünkkel kívánjuk bizonyítani hálánkat **ELSŐ FŐKAPITÁNYUNK**¹¹² iránt, akinek evégből ime, ez évfordulón is holtunkigtartó hűséggel ígérjük és fogadjuk, hogy azokhoz az eszmékhez, melyek Rendalapítónkat a vitézek rendjének létrehívásakor eltöltötték megdönthetetlen szívósággal ragaszkodunk, azokat szentségként tiszteljük s tiszteletben tartatjuk minden néppel és minden nemzettel az idők végeztéig! Magyarországon az Úr 1931. évének május havában a magyar vitézek.”

Az eskü szövege: „Halljad esküszómat Hadak Ura Isten! Boldog én ugy legyek, mint igazán eskem: Ugy áldjál, vagy verjél életemben, holtomban, Segítsél, vagy átkozz, minden utódomban, Hogy e szent eskütől soha el nem állok Becsülettel élek és vitézül halok. Amen.”

A tízéves Vitézi Rend ismerteti a Hódoló feliratot,¹¹³ azonban nem pontosan, néhány helyesírási eltéréssel, szó- illetve betűkihagyással, s egy szó átírásával: „megdönthetetlen **szívósággal** ragaszkodunk” helyett „megdönthetetlen **szigorúsággal** ragaszkodunk” kifejezéssel.

¹⁰⁸ Többek között a *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1931. június 7.

¹⁰⁹ Vitéz Somogyvári Gyula.

¹¹⁰ *Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931. 168. o.

¹¹¹ *Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931. 165. o.

¹¹² Kiemelés itt és a továbbiakban: az eredetiben.

¹¹³ *Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931. 167. o.

A Hódoló felirat három oldalt, az Eskü egy oldalt foglalt el. A Hódoló felirat bevezető M iniciáléjába a vitézavatás központi jelenete került,¹¹⁴ a lap aljára indás motívumok közé a Vitézi jelvény. A másik két lap alsó díszítésébe Pataky a vitézavató pallost rajzolta a „Hadúr nevében” és a „vitézzé ütlek” feliratok közé. Az esküoldal alján a Háborús Emlékérem (szalag nélkül) látható két – egyik 1914, másik 1918 feliratú – lebegő szalag között.

A húszas évek végén több vármegyei vitézi szék is elkészíttette a saját zászlóját. Az első vitéz Krasznahorkay János dr., a X. kerület vitézi hadnagya tervezte és ajánlotta fel a Vitézi Széknek.¹¹⁵ A felajánlásra készült okiratban – többek között – kérte elsőbbségének elismerését:

„1) Mivel a zászló megalkotásában Budapest Székesfőváros X. kerület vitézei és a kerület társadalma nyújtottak segítő kezet a tervezőnek a zászló X. kerületi Római Katolikus templomban őriztessék.

2) A zászlóőrtsízt és a zászlótartó egyszersmindenkorra a X. kerületi vitézek sorából jelöltessék ki.

3) A zászlószegekből befolyt összeg a zászló tartozékainak beszerzése után a X. kerület Vitézi Alapját illesse.

...egyben tisztelettel kéri, hogy... az Országos Vitézi Szék által ismertessék el, hogy a zászló a Vitézi Rend első zászlaja.”

Sajnos az irat eddig nem került elő, csak egy fotó, amikor az még a rajzasztalon volt. A történet érdekessége, hogy a zászló már három évvel korábban elkészült: „Az Országos Vitézi Szék 1928-ban engedélyezte a vitézi zászló rendszeresítését a vármegyei vitézi székek részére. Az első vitézi zászlót már előzőleg elkészíttette vitéz Krasznahorkay János dr., Budapest X. ker. vitézi hadnagya. Vitézeivel nagy lelkesedéssel összefogva gyűjtést indított s a remekbe készült zászló már 1926 őszén várta az ünnepélyes felavatást. A művészi kivitelű zászlórúd nemeslelkű felajánlója vitéz Hargitai Ferenc, a Novara egykori tűzmestere volt. 1927. november 17-én a zászlót bemutatták a Kormányzónak, aki meglegedettségét fejezte ki azzal a megjegyzéssel, hogy reméli, ez a zászló úttörő lesz az országban. 1929. június 9-én gyönyörű ünnepség keretében történt meg Kőbányán az első vitézi zászló beszentelése és felavatása.”¹¹⁶

A zászló már a beszentelését és a felavatását megelőzően szerepelt a nyilvánosság előtt. Erre pár hónappal korábban, március 23-án vitéz Siménfalvy Tihamér törzskapitány temetésén került sor. A temetésről a *Vitézek és Gazdák Lapja* képes beszámolót közölt, s az egyik fényképen látható a zászló is.¹¹⁷ Az oklevél csak később, június 7-én készült el. Kiadásának, illetve az elsőbbség ilyen jellegű elismertetésének egyetlen oka lehetett. A *Képes Pesti Hírlap* 1929. május 15-i száma fényképes beszámolót közölt a Szolnokon tartott május 12-i vitézavatásról. A címdalán a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Vitézi Székének zászlóját, mint a Vitézi Rend első zászlóját mutatta be. Megjegyzendő, hogy *A tízéves Vitézi Rend* is írt róla, de már nem mint első, hanem mint a Vitézi Rend második zászlójáról.

¹¹⁴ A motívum máshol is feltűnik, így Szegedy László szerkesztő kérésére Vitézzé avatásom emlékére készített sokszorosítható emléklapon. Katalógus, 336. bejegyzés (1931. V. 10.).

¹¹⁵ Katalógus, 186. bejegyzés (1929. VI. 27.).

¹¹⁶ *Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931. 147. o.

¹¹⁷ *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1929. április 7. 8. o.

Kiemelt eredményeket elért tagjait a közösség elismerte, s gyakran ezt az elismerést oklevélbe foglaltatta. A budapesti vitézek felkérésére vitéz Garamszeghy-Géczy Sándor Nemzeti Színházban töltött tagságának 25. évfordulójára egy elismerő oklevelet festett. Díszítéséhez népművészeti motívumokat is felhasznált.¹¹⁸ A többitől eltérően ez pergamenre készült.

Az Országos Vitézi Szék vitéz tiszabeői Hellebronth Antal 80. születésnapjára rendelt tőle díszoklevelet.¹¹⁹ Később, 1941. október 9-én, mikor Balatonarács a tábornokot a díszpolgárai közé emelte, a község őt kereste meg, hogy készítse el a méltó iratot.¹²⁰

A Rend számára tervezett, időrendben második oklevelének előkerülése a véletlenül múltott, hisz alig néhány példányt adományoztak belőle. A fennmaradt példányt 1923-ban a Sarkadon rendezett vitézek futtató versenyén állították ki, s vitéz Karácsony György lovaglási képességéről adott tanúbizonyságot.¹²¹

A Vitézi Rend, mint az ország legjelentősebb szervezete, az irredenta mozgalomnak is az élére állt. Ezt a szerepet nemcsak belföldön vállalta fel. Külföldön felvette a kapcsolatot azokkal, akik az ország területi egységének visszaállítása mellett és a trianoni békeszerződés igazságtalansága ellen felemelték a szavukat. A kapcsolatfelvétel egyik mozzanata egyes esetekben egy-egy díszalbum átadása volt. Ilyet küldtek 1931-ben Borah szenátor-nak az Egyesült Államokba,¹²² majd egy év múlva Mussolininek a hatalomátvételének tizedik évfordulójára.¹²³

A *Vitézek és Gazdák Lapja* többször beszámolt Borah szenátor fellépéséről, a Vitézi Rend várható válaszáról, az albumról, s közölte annak magyar fordítását:¹²⁴

„Washington népének nagy fiát köszöntjük Önben Szenátor Úr! ki a párizskörnyéki diktátumok kiáltó igazságtalanságait súlyos szavával megbélyegezte. Nyílt hitvallása élénk visszhangot keltett bennünk: a Vitézi Rend tagjaiban, akiket a nemzet hálája az anyaföld egy-egy darabkájával jutalmaz meg azért, hogy harci erényeinket békés munkálkodásban gyümölcsöztethessük. Ám a trianoni átok megfertőzi jószándékainkat, gúzsbaköti minden akaratomkat. Véreink milliói bitorlók jármában nyögnek és sokan idegenben eszik a száműzöttek keserű kenyerét. Vétőt kiált az amerikai hősök vére. A világ lelkiismerete megmozdul, de az engesztelődés szelleme még mindig örvények felett ténfereg. Olykor úgy érezzük, az igazság napja végleg leáldozott. S ime, hanyatló útjában megállította Szenátor Úr verdiktje, mely a szabadság földjéről a gyötrődő emberiség megváltásának hitét árasztotta felénk. Hálánk és köszönetünk érte!” – Vitéz tiszabeői Hellebronth Antal írta alá, s a Magyar Revíziós Liga továbbította a szenátornak.¹²⁵

¹¹⁸ Garamszeghy-Géczy Sándor (Mezőkövesd, 1879. március 9.–Budapest, 1964. augusztus 8.), katonatiszt az első világháború alatt. 1932-ben a Nemzeti Színházban örökös tagságot kapott. 1936-ban nyugdíjazták, de mint örökös tag 1944-ig színpadra léphetett. 1945 után többet nem játszott. Katalógus, 767. bejegyzés (1935. III. 124.).

¹¹⁹ Katalógus, 1005. bejegyzés (1938. XII. 14.).

¹²⁰ Katalógus, 1541. bejegyzés (1941. X. 22.).

¹²¹ Katalógus, 5. bejegyzés (1923. IX. 9.).

¹²² Katalógus, 415. bejegyzés (1931. XI. 25.).

¹²³ Katalógus, 496. bejegyzés (1932. VII. 30.). Sajnos e két utóbbi oklevél későbbi sorsáról nincsenek információink.

¹²⁴ A szenátor felszólamlása: *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1931. XI. 1. 2. o. (Három nyilatkozat), a válasz: *uo.*, 1932. I. 24. 5. o.

¹²⁵ A Katalógus bejegyzése szerint a Vitézi Rend 120 tagú küldöttsége vitte ki a szenátornak.

Okleveleken kívül egyéb munkáival is tevékeny szerepet vállalt a Rend teljesebbé tételében. A vitézek hivatalos lapja, a *Vitézek Lapja* rendszeresen kért tőle grafikákat, címlaprajzokat, a Kaposvári Vitézi Székház felépítéséhez téglajegyvet rajzolt,¹²⁶ feljegyzései szerint a Rend húszéves évfordulójára pedig levélzárót.¹²⁷ Sajnos, ez utóbbi műve még nem került elő.

Az Örkényi Gazdaképző Iskola az iskola bizonyítványát,¹²⁸ jelvényét¹²⁹ és zászlóját¹³⁰ tervezte meg vele. A zászló eddig nem került elő, a másik kettő igen. A bizonyítvány nagyméretű, 40,5×35 cm-es. Szürke tónusú keretben van a bizonyítvány szöveges része, ami a tanuló elért tantárgyankénti eredményét és összesített minősítését tartalmazza. A hitelesítést a Gazdaképző Iskola igazgatóján kívül a földművelésügyi miniszter küldötte (aki egyben a vizsgabizottság elnöke is volt) és a Vitézi Rend képviselője látta el. A mezőgazdasági tantárgyak mellett általános képzést adó tantárgyakat is tanítottak, illetve osztályoztak (számтан, földmértan; gazdasági földrajz és éghajlatтан; történelem és alkotmánytan; testnevelési gyakorlatok...). A keret felső részén az oklevél teljes szélén átnyúló szalagra került egymás alá az iskola és kisebb betűkkel az alapítók neve: A VITÉZI REND ÖRKÉNYI GAZDAKÉPZŐ ISKOLÁJA és PÁLÓCZI-HORVÁTH ISTVÁN ÉS FELESÉGE KATONA ILONA ALAPÍTÁSA. A szalag felett búzamező, alatta az iskola látható. A keret bal és jobb oldalát a lenyúló szalag választja ketté, a felső részre zöldségeket, alulra gyümölcsöket rajzolt a grafikus. A keret bal és jobb sarkában egy-egy, körben ábrázolt életképben mutatja be a földműves életét. A bal oldali körben egy földműves szánt kétökrös ekéjével, a jobb oldaliban kaszálja a termést. A két életkép között középen egy méhkas látható, amit balról egy olajfa, jobbról egy tölgyfa ága fog közre. A méhkas mellé több mezőgazdasági szerszám került. A méhkas aljából egy vékony szalag nyúlik balra és jobbra, amit egy, az egész bizonyítványt keretező zsinór köt át. A bizonyítvány hátoldalán a minősítéshez szükséges instrukciók olvashatók. Az irat bal alsó részén van a gyártó neve: M. KIR. ÁLLAMI TÉRKÉPÉSZET 460/1927. M., jobb oldalt a grafikusé: vitéz PATAKI FERENC 1927.

A jelvény hasonló formavilágú, de eltérő színű. A 2,6 cm átmérőjű, kör alakú zománcozott jelvény fehér színű külső részen két sorban ívesen az iskola és alapítók neve olvasható: A VITÉZI REND GAZDAKÉPZŐ ISKOLÁJA, alatta kisebb betűkkel: PÁLÓCZY HORVÁTH ISTVÁN ÉS NEJE ALAPÍTÁSA. A zöld belső körben mezőgazdaságra utaló rajzolat látható, jobbról balra haladva egy kasza, három búzagalász és egy kapa. A szerszámok és a búzagalások előtt egy lebegő fehér szalagra került az iskola székhelye: ÖRKÉNY. Eddig egyetlen gyártója ismert, a Vitézi jelvények egyik gyártója, Jerouschek Károly. A jelzését a jelvény hátsó részén olvashatjuk: JEROUSCHEK BPEST. SEMMELWEIS U 7.

A gazdaképzést nemcsak hosszabb tanfolyamokon sajátíthatták el a jelentkezők, hanem rövidebb – a mezőgazdasági munkálkodási időn kívül eső – téli tanfolyamokon is. A tanfolyamok elvégzését kisebb méretű, s kevésbé díszes bizonyítványokkal igazol-

¹²⁶ Katalógus, 723. bejegyzés (1934. VIII. 31.).

¹²⁷ Katalógus, 1241. bejegyzés (1940. II. 21.).

¹²⁸ Katalógus, 44. bejegyzés (1927. II. 2.).

¹²⁹ Katalógus, 89. bejegyzés (1927. VI.).

¹³⁰ Katalógus, 706. bejegyzés (1934. VII. 23.).

ták. Itt is feltűnnek a Vitézi Rend okleveleinek a jellegzetességei. Két, méretében is különböző változatáról tudunk.¹³¹

Az iskola és a festő közötti szoros és jó kapcsolatra utal az is, hogy az iskola megrendelte tőle Pálóczy-Horváth István iskolaalapító arcképét, amit olajjal festett meg.¹³² Azonban nem minden tervét valósította meg a Gazdaképző Iskola. A skiccen fennmaradt, s az 1932-es Mezőgazdasági Kiállításra makettben elkészített székely kaput nem állították fel. Ez a kapu lett volna az intézmény főbejárata.¹³³

Nemcsak a Gazdaképző Iskola, hanem a Turáni Regős Csoport vezetője, Farkas Dezső is őt kérte fel jelvényük megtervezésére, melynek elkészültéről azonban nem tudunk.¹³⁴ A jelvény talán arra szolgált volna, hogy az 1925-ben meghirdetett támogatói egyesület tagjai kapjanak majd belőle.¹³⁵ Elképzelhető, hogy nem gyártottak belőle egyetlen példányt sem, mivel Farkas Dezső a jelvény megtervezése után pár hónappal a kiskunhalasi vasútállomáson meghalt. Feltételezhetően a háborúban szerzett sérülése, a tüdőlővése újult ki.¹³⁶ Ha a jelvény el is készült, a kis példányszám miatt szinte lehetetlen egynek az előkerülése is.

Részen még a Vitézi Rendhez kapcsolódnak a Magyar Háborús Emlékéremmel kapcsolatos munkái. A kérelmezőknek a Háborús Emlékérem iránti igényüket a Vitézi Szék Háborús Emlékérem Irodájához kellett benyújtaniuk. Az éremképet Kisfaludy Stróbl Zsigmond tervezte. Pataky a *Katalógusa* szerint 1929. október 6-án szalagterveket nyújtott be a Kormányzóságnak, azaz a szalag megtervezése hivatalos munka volt, melyre külön nem kértek fel senkit.¹³⁷ Négy hónap múlva plakátot tervezett az Emlékérem propagálására.¹³⁸

Munkájára Horthy Miklós is felfigyelt. A Vitézi Rend fennállásának tizedik évfordulója alkalmából a Rend felépítésében és fejlesztésében szerzett érdemeiért a kormányzó elismerése számára tudtul adatott, s viselhette ennek a látható jelét, a Magyar Koronás Bronzérmet.¹³⁹ Tíz évvel később a Vitézi Rend érdekében önzetlenül kifejtett értékes, hazafias közreműködése miatt számára a dicsérő elismerés újlag tudtul adatott, s megkapta a Magyar Koronás Ezüstérmet.¹⁴⁰

Egyes megbízásokat azért kaphatott meg, mert a Vitézi Rendnél dolgozott, s itt kapcsolatba kerülhetett a munkájára igényt tartókkal. A Magyar Királyi Testőrség 1928-ban, 1929-ben és 1930-ban vele készítette el azt a meghívóját, amit a kormányzónak szántak. Az 1929-es bálról a *Vitézek és Gazdák Lapja* is beszámolt. A beszámoló szerint „Miután a Kormányzó Úr a bál megnyitására engedélyt adott, megkapó jelenetben volt része a nézőknek. A megjelent magas rangú urak a testőrök feleségét, a testőrök pedig a

¹³¹ Mérete: 25×35 centiméter. Katalógus, 45. bejegyzés (1927. II. 2.).

¹³² Katalógus, 701. bejegyzés (1934. VII. 25.).

¹³³ Katalógus, 346. bejegyzés (1931. VI. 19.) és a 456–468. bejegyzések (1932. III. 17.). Érdemes megjegyezni, hogy az Örkényi Gazdaképző Iskola bizonyítványán szerepel az iskola rajza, de a kapu nem az, amit tervezett.

¹³⁴ Katalógus, 88. bejegyzés (1928. VI. 20.).

¹³⁵ *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1925. február 22. 8. o.

¹³⁶ *Vitézek és Gazdák Lapja*, 1928. október 14. 1. o.

¹³⁷ Katalógus, 202. bejegyzés (1929. X. 6.).

¹³⁸ Katalógus, 232. bejegyzés (1930. II. 5.).

¹³⁹ *Budapesti Közlöny*, 1931. 122. sz. 1. o.

¹⁴⁰ *Új Magyarság*, 1940. december 5. 4. o. és *Vitézek Lapja*, 1940. december 11. 2. o.

magasrangú hölgyeket vezették táncba.” *Katalógus*ának köszönhetően tudjuk, ki tanította meg a testőröket táncolni. Andriska Károlyné tánctanárnő részére a testőrök emléklapot rendeltek tőle, a meghívó és az emléklap árát egyben fizették ki. Ugyanez megismétlődött egy évvel később.¹⁴¹

Egyik bejegyzése szerint tervet nyújtott be a Nemzetvédelmi Kereszt okmányára is.¹⁴² A fennmaradt Nemzetvédelmi Kereszt adományozó oklevelén azonban nem az ő, hanem Fery Antal neve olvasható. A Fery-féle változaton az 1941-es tervezési évszám szerepel, s Pataky feljegyzése is 1941. május 23-i. A kitüntetés alapítása ugyanakkor 1940. december 11-én történt. Annak ellenére, hogy nem az ő oklevelét használták fel, mégis kifizették a tervét, melyért 100 pengőt kapott.

Állami szervezeteken kívül mások is megkeresték. Ismerjük a levették részére készített lövész díszoklevelet,¹⁴³ amit később a MOVE is felhasznált hasonló célra. Egy levélzáró sorozatáról fénykép maradt fenn, a Tessedik Sámuel születésének centenáriuma tervezetről a terv rajza, a Törzsökös magyaroknak rajzoltakról pedig a nyomdai példányok.¹⁴⁴ Vitéz Perley Lajos kérésére 1931 februárjában a Független Frontharcos Párt jelvényén dolgozott.¹⁴⁵ A Fehérvári Bajtársi Egyesület 1941-ben plakátot kért tőle.¹⁴⁶ Érdekes, hogy nemcsak az elkészült plakát maradt meg, hanem egy másik terve is a plakátról. Elkészítette az *1940-es Honvédnaptár* előlapját, a *Turáni Vadászok 1943-as évkönyvének* címlapját, a *Tartalékos Tisztek Lapja* fejlécét,¹⁴⁷ majd megfestette *Vitézek Lapja* és a *Tartalékos Tisztek Lapja* közös reklámplakátját.¹⁴⁸

Szerepe a Zrínyi Csoport működésében

Sikeres festőként és vitézként a Vitézi Rend keretein belül alakult Zrínyi Csoport is számított rá. Rendszeresen kértek tőle grafikákat, plakátokat, könyvillusztrációkat, illetve aktív tagja is volt e szervezetnek. A Zrínyi Csoport által kitűzött eszmei célt vezetőjük, vitéz Rózsás József a *Felvidékünk – Honvédségünk (Trianontól – Kassáig)* című könyv Zárószavak fejezetében így fogalmazta meg: „A Vitézi Rend Zrínyi Csoportja bajtársi munkaközösség a magyar katonaszemély szolgálatára. Ennek a tevékenységnek pedig az a fő célja, hogy az egészséges katonaszemély kialakításával a legnagyobb erőkifejtésre képesítsen mindnyájunkat... munkatársaink ezt a feladatot is jelszavunk gyakorlati megvalósítására „önként és önzetlenül” végezték, az ősi, örök s most megújuló magyar katonaszemélyünk dicső szolgálatára”¹⁴⁹

A *Vitézek Lapja* 1938. június 11-i száma közli a képzőművészeti osztály megalakulását. Első ülését vitéz Székely Károly szobrászművész nyitotta meg, aki beszédében az új osztály létrehívásának okát megfogalmazta: „Elsősorban a magyar katonaszemélyt kívánja szolgálni: az egész magyar képzőművészeti életnek az ősi magyar katonaszemélyt szolgáló jelenségeit.” Az alakuló osztálynak Pataky Ferenc a belső munkatársa lett.

¹⁴¹ *Katalógus*, 62. bejegyzés (1928. I. 2.), illetve a 125. (1929. I. 1.) és 126. bejegyzés (1929. I. 4.), 214. és 215. bejegyzések (1930. I. 1.).

¹⁴² *Katalógus*, 1440. bejegyzés (1941. V. 23.).

¹⁴³ *Katalógus*, 349. bejegyzés (1931. VIII. 17.).

¹⁴⁴ *Katalógus*, 1325. bejegyzés (1940. X. 14.).

¹⁴⁵ *Katalógus*, 316. bejegyzés (1931. II. 17.).

¹⁴⁶ *Katalógus*, 1496. és 1515. bejegyzés (1941. VIII. 14. és 1941. IX. 10.).

¹⁴⁷ *Katalógus*, 1198. bejegyzés (1938. VIII. 28.).

¹⁴⁸ *Katalógus*, 1260–1261. bejegyzés (1940. IV. 22.).

¹⁴⁹ *Rózsás* 1939. 233. o.

A Zrínyi Csoportkitűzött célját kívánta megvalósítani az 1938. október 1-jétől megjelenő *Magyar Katonaújság* kiadásával. A folyóirat címlapjának fejlécét Pozder Gyula tervezésének felhasználásával rajzolta meg Pataky Ferenc. Az első változat, amit még a tervezőasztalon lefényképezett, azonban eltér a véglegestől. A terv és az elkészített fejléc közös eleme – az újság címén kívül – mindössze a szablya. A folyóiratfejlécén kívül a rovatok fejléceit¹⁵⁰ és a „Kis emberek – Nagy Hősök” rovat képeinek jelentős részét is ő készítette. Első rajza ebben a rovatban 1940. július 13-án jelent meg, majd egy-egy kihagyással 1942. augusztus 14-ig szinte heti rendszerességgel közölték itt a grafikáit.

Az Örkényi Gazdaképző Iskola jelvényének megtervezésén kívül a Zrínyi Csoport jelvényének elkészítésében is szerepet kapott. Ennek elkészültéről számol be a *Magyar Katonaújság* 1940. augusztus 17-i száma.¹⁵¹ A cikk sem a tervezőt, sem a gyártót nem említi meg, mindössze azt, hogy milyen egymás utáni lépések során készíthető el a jelvény rajzolata. A jelvény azonban már korábban elkészült a rajzasztalon.

A *Vitézek Lapja* 1937. február 1-jei számában történt meg a Zrínyi Csoport zászlóbonntása. Vitéz Rózsás József százados a Ludovika Akadémia tanára meghirdeti a létrejöttét, és csatlakozásra hívja fel a vitézeket: „De mint minden hivatás, így a vitézi hivatás eredményes betöltésére is meg kell jelölni a tennivalókat és meg kell adni elvégzésükre az eszközöket, a lehetőségeket.

E végből a „Magyar Katonaeszmény Szolgálata” mutatkozik legcélrányosabbnak és a leghatásosabbnak – lapunk mai számában megindul az előkészítő munka. Kérjük hozzá rendtársaink csatlakozását és közreműködő támogatását.”¹⁵²

Pár oldallal hátrább feltűnik a későbbi jelvény előképe, de ez még egyenes karddal és „Z” betű nélkül látható.¹⁵³ A cikk felhívja a figyelmet, hogy a Zrínyi Csoport eszmeiségének alapjául szolgáló könyv, *vitéz Rózsás József* könyve *A magyar katonaeszmény szolgálata* is megjelent. A második, 1938-as kiadásának már melléklete is van. A melléklet a Vitézi Rend Zrínyi Csoportjának *Működési Tervezte*. A *Működési terv* megjegyzése szerint vitéz Gömbös Gyula miniszterelnök, honvédelmi miniszter „1935. XII. 5-én és 1936. II. 4-én az ügyben adott döntése alapján megalakul a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja, mely ténylegesen 1937 januárja óta működik.” Az I. fejezet 3.§-a leírja és grafikán bemutatja a jelvényüket: „Jelvénye négy levélből álló keretben, két keresztben elhelyezett, kissé hajlított kard, melynek markolati része keresztalakú.”

A jelvény más kiadványban is megjelent, így a Zrínyi Könyvtár köteteinek belső címlapjain is. A sorozat kiadásával a Zrínyi Csoport a magyar katonai dicsőséget kívánta bemutatni. Az első könyv illusztrációját Pataky Ferenc 1938. március közepén adta át vitéz Rózsás József őrnagynak.¹⁵⁴ Az egyik szignójával jelzett címlapon lévő illusztrációba már bedolgozta a jelvényt, de a könyv belső lapja külön is tartalmazza azt.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Az említetten kívül a Katonák sportja, Zrínyi üzenetek, Igazodás Zrínyihez fejléceket.

¹⁵¹ *Magyar Katonaújság*, 1940. augusztus 17. 6. o.

¹⁵² *Vitézek Lapja*, 1937. február 1. 1. o., *vitéz Rózsás József*: A vitézi hivatásról.

¹⁵³ *Vitézek Lapja*, 1937. február 1. 1. o., *vitéz Rózsás József*: a Magyar Katonaeszmény Szolgálata. Mit jelent a katonaeszmény szolgálata?

¹⁵⁴ Katalógus, 965. bejegyzés (1938. III. 11.).

¹⁵⁵ A könyvben összesen 16 rajzot találunk. A Katalógus 965. bejegyzése szerint 7 db fejlécet és 7 db zárómotívumot készített. A másik két rajz a jelvény és egy pajzs a jelvénnel.

Feljegyzései szerint 1940 folyamán többször készített a Zrínyi Csoportnak jelvényterveket. Márciusban nyolc tervet adott át, júniusban tízet, júliusban négyet. A *Katalógusa* szerint 1940. augusztus 12-én „5 drb. Zrínyi jelv. terv rajzot” küldött meg a *Magyar Katonaiújságnak*.¹⁵⁶ Ezek nem tervek lehettek, hanem tervrajzok, azaz azt mutatták meg, hogy milyen egymás utáni lépésekkel rajzolható meg akár otthon is a jelvény. Mivel ezt már nem a Zrínyi Csoportnak, hanem a *Magyar Katonaiújságnak* küldi, feltételezhetjük, hogy ez az öt rajz megegyezik azzal az öt rajzzal, ami pár nappal később, augusztus 17-én megjelenik az újság hasábjain. A folyóirat ekkor jelentette be a jelvény elkészültét.

A kérdés továbbra is nyitott marad: vitéz Pataky Ferenc tervezte-e a jelvényt vagy ő csak azokat a lépéseket rajzolta meg, melyek alapján az akár otthon is könnyen elkészíthető volt? Mindenesetre meglepő lenne, ha az újságban megjelent terveket más rajzolta volna meg, mint aki a jelvényt tervezte. Ha más tervezte volna, azt feltételezhetően külön jelezték volna a cikkben. Azonban elképzelhető, hogy a jelvény képére az instrukciókat vitéz Rózsás József adta, s ez alapján készítette el Pataky a tervét.

Van két különös mellékszála a történetnek. A *Magyar Katonaiújság* 1940. augusztus 3-án számolt be az első honvéd táborigazgatóról. A cikk leírja a színpadot: „A függöny bal, felső sarkában a társulatot felállító Vitézi Rend Zrínyi Csoportjának jelvénye: **kard és toll**, Zrínyi Miklós gróf költő és hadvezér kezdőbetűjével, a Z betűvel.”¹⁵⁷A másik, hogy bár a Hadtörténeti Múzeumnak van néhány jelvénye a Zrínyi Csoporttól, azonban ezek nem felelnek meg pontosan a *Működési tervzet*ben leírtaknak. A jelvények nem négy levélből álló keretben vannak, hanem négyszög alapon nemzetiszínű keretben. Magyarázatot ad rá az 1941. december 10-én kiadott *1. számú Zrínyi-üzenet (toborzó levél) melléklete (Tájékoztató a Vitézi Rend Zrínyi Csoportjáról és a közreműködés módjáról)*. E szerint: „A Csoport egyszerű jelvénye: Négy levélből álló keretben két keresztbe helyezett kard, alatta a „Z” betű; díszesebb kivitelben: ugyanez négyszögű alapon nemzetiszín megoldásban.” – Ezek szerint, bár a *Működési tervzet* és a *Magyar Katonaiújság* sem írja, mégis két, egymástól minimálisan eltérő jelvényt adott ki a szervezet. Az eddig nem derült ki, hogy ki kapta az egyszerűbb változatot, s ki a díszesebb kivitel.

A Zrínyi Csoportnak készült munkái közül érdemes kiemelni a Zrínyi fohász plakátot, melyen jól érzékelhető a művész stílusa. Akvarell képein a színekkel szerényen bánt, inkább kevés szín sok árnyalatát használta. A Nagy-Magyarország közepén elhelyezett jelkép (a Zrínyi Csoport jelvénye) mint napkorong világítja be az országot, kifejezve azt, hogy a Zrínyi Csoport a katonai szellemiség kisugárzása. Az ország mögött jobb oldalt a magyar katonatradíciók büszkesége, a huszárság, bal oldalt a modern hadsereg stilizált képe tűnik fel. A Csoport aktuálpolitikai könyveket is megjelentetett. Ezek közé tartozik a *Felvidékünk – Honvédségünk (Triantól – Kassáig)* kiadvány, amelybe Pataky a címlapon kívül több szövegválasztó grafikát is készített.¹⁵⁸ Nemcsak újság- és könyvgrafikákat rajzolt a Csoportnak, hanem egyéb terveket is, így egy Zrínyi-émlékmű

¹⁵⁶ Katalógus, 1302. bejegyzés (1940. VIII. 12.).

¹⁵⁷ *Magyar Katonaiújság*, 1940. augusztus 3. 7. o. Megnyílt az első honvéd táborigazgatóról.

¹⁵⁸ Az övén kívül Haranghy Jenő, vitéz Bajor Ágost, Felcsuti J. és Garay Ákos grafikái is díszítik a könyvet.

tervet,¹⁵⁹ a Zrínyi bábszínháznak műsorgetvet,¹⁶⁰ és gazdasági szervezetüknek, a Zrínyi Szövetkezetnek pecsétet és részvényeket.¹⁶¹

A korszakot ekkor már a militáns szellem hatotta át. Ennek a militáns szellemnek a *Magyar Katonaiújság* a Beköszöntőben is hangot adott: „De valóban nagy, erős és boldog csak akkor volt a magyar, amikor katonai szervezetét jól kiépítette, katonai szellemét épségben tartotta, ősi harcos erényeit pedig vitézül, minden gátlás nélkül gyakorolta.”¹⁶² Munkái ennek a gondolatnak megfeleltek.

Katonából művész

Nemcsak alkalmazott grafikus és díszítőfestő, hanem festőművész is volt. Már a Vitézi Rendbe való bekerülését megelőzően is festett képeket, műterem hiányában többnyire a szabadban. Egy alkalommal a Duna-parton állította fel a festőállványát, amikor arra vetődött az akkor már nehezen járó Ady. Nézte, nézte, miként dolgozik a rajzoló, majd egy idő után megszólalt: „Fiatalember, ha maga megéri, nagyon híres festő lesz!”¹⁶³

A háború után rövid időre beiratkozott az Országos Magyar Képzőművészeti Főiskolára. A rendkívüli művésznövendék státuszát kérte. Ez annyit jelentett, hogy nem minden órára járt be, csak azokra, amelyeket felvett. Az Anyakönyvi és minősítvényi lap szerint alakrajz és festés tantárgyra iratkozott be. Tanára Balló Ede festő volt.¹⁶⁴ Érdemjegyet azonban nem szerzett.¹⁶⁵ A nyilvántartás szerint az első, 1920-as évet végigjárta, 1921. első félévét elvégezte, de a másodikra már be sem iratkozott.¹⁶⁶

Felvételét későbbi feleségének köszönhette. Pataky ekkor még szerény anyagi körülmények között élt. A hölgy, akinek udvarolt, titkárnőként dolgozott, s jómódú családból származott. Nem sejtetett jó partit, de későbbi felesége bízott tehetségében. Elcipelte a főiskolára, ahol éppen felvételi zajlott. Más lehetőség híján egy ott talált csomagolópapírra rajzolt, lassan körbevették a többiek, s ekkortól kezdve a siker melléje szegődött.¹⁶⁷ Felesége nemcsak ekkor támogatta őt. Szinte egész életében segítette művészetében, szervezte a megrendeléseket, tárlatokra adta be a képeit. Ez így volt a Horthy-korszakban, s az azutáni időkben is.

Későbbi keresettségét és sikerét nemcsak az jelzi, hogy számos díjjal tüntették ki művei révén, hanem az is, hogy a Ráday utcai lakásában fenntartott műhelyén kívül műhelye volt előbb a Tisza Kálmán téren,¹⁶⁸ majd a Thököly utca és a Murányi utca sar-

¹⁵⁹ Katalógus, 1542. bejegyzés (1941. X. 24.).

¹⁶⁰ Katalógus, 1660. bejegyzés (1942. VIII. 14.).

¹⁶¹ Katalógus, 1269. (1940.V.29.), 1295. (1940. VIII. 5.) és 1356. (1940. XII. 18.) bejegyzések. – A Vitézi Rend Zrínyi Csoportja Munkatársainak Irodalmi és Művészeti Szövetkezetét a budapesti törvényszéknél a kereskedelmi társaságok 184. k. 187. lapján 1940. július 24-én jegyezték be. Az Alapszabály 6. §-a szerint minden tag legalább egy darab 10 pengő névértékű üzletrészt volt köteles jegyezni. A Katalógus szerint 1940. december 18-án 82 darab részvényt írt meg (1356. bejegyzés).

¹⁶² *Magyar Katonaiújság*, I. évfolyam, I. sz., 1938. október 1. 1. o. Beköszöntő.

¹⁶³ A festő több történetet is elmesélt családjának s fiának. Ezeket a történeteket Pataki Zsolt István beszélgetéseink során elmesélte. A továbbiakban ezt a forrást Pataki-ként jelzem.

¹⁶⁴ Balló Ede (Liptószentmiklós, 1859. december 17. – Budapest, 1936. szeptember 30.). A *Dunántúli Hírlap* Balló Ede és Márton Ferenc tanítványának mondja (1928. október 16.).

¹⁶⁵ MKE Levéltára, 11/a, 98. k., 28. lapszám.

¹⁶⁶ Az Egyetem számítógépes nyilvántartása szerint.

¹⁶⁷ Pataki Zsolt István közlése.

¹⁶⁸ A Tisza Kálmán tér a VIII. kerületben volt. Jelenleg II. János Pál pápa tér a neve, sokáig azonban Köz-társaság tér néven ismertük.

kán, később az I. kerületi Mészáros utcában.¹⁶⁹ Sikereit elsősorban grafikaival és akvarelljeivel érte el, mégis kedvenc területe az olajjal való festés volt. Példaképének Aba-Novák Vilmost tekintette.¹⁷⁰ Tehetségének köszönhetően rendszeresen kapott megrendelést portré készítésére.

Mivel a Vitézi Rend irodája a Várban volt, többször találkozott a kormányzóval. Horthy jól ismerte és szerette a képeit, lehetősége nyílt arra is, hogy őt lefesse. Azonban a kormányzó nem szeretett egy képért hosszú időn keresztül egy helyben ülni, mindössze egy alkalommal állt neki modellt. Ekkor csak a portréját tudta elkészíteni, a ruháját nem; nem volt rá idő. Később a kormányzó utasítására a Testőrség kiszállította díszegyenruháját a műtermébe, megvárták a testőrök, míg megfesti, majd visszavitték azt. A feljegyzései szerint a kormányzóról hat képet festett.¹⁷¹ Ezek közül kapott egyet-egyét a királyi palotában székelő Vitézi Rend,¹⁷² a m. kir. „József Nádor” 2. honvéd gyalogezred parancsnoksága,¹⁷³ a Vitézi Rend Balassagyarmati Székháza,¹⁷⁴ Szekszárdon a Tolna Megyei Vitézek Székháza,¹⁷⁵ a *Magyar Katonaiújság* 1939-ben, amit címlapra tett a Kormányzó 71. születésnapján¹⁷⁶ és a Honvéd Térképészeti Intézet.¹⁷⁷

Nemcsak a Kormányzó kedvelte. Több, vezető beosztást betöltő személyről készített festményt.¹⁷⁸ Az Országos Tüzoltóság Főparancsnokáról festett képét a *Pesti Hírlap* is megemlíti, amikor Nemes Breuer Szilárd 50 éves szolgálati jubileumának ünnepeléséről számol be. A képet a különleges alkalomra rendezett őrsváltás után a díszvacsorán leplezték le.¹⁷⁹

A művészvilág is szívesen fordult hozzá. Megfestette Fedák Sárít Mágnás Miskaként,¹⁸⁰ Honthy Hannát,¹⁸¹ Jávor Pált,¹⁸² Somogyi Nusit,¹⁸³ Latabár Kálmánt,¹⁸⁴ Csontos Gyulát.¹⁸⁵ Honthy Hanna azt kérte, hogy menjen el a lakására, s ott fesse meg arcképét. Ennek a kérésnek eleget téve elment a primadonna lakására, becsöngetett, s meglepetésére maga a művésznyitott ajtót. Arcán Honthy látta a döbbenetet, s ezért így fogadta: „Művészkém, nem kell félni tőlem!” De nemcsak vele fordult elő komikus történet. Az Arizona mulató tulajdonosa, Rozsnyai Sándor kérésére megfestette Miss Arizona akt-

¹⁶⁹ A pontos címek: VII. kerület, Murányi u. 8. I. em. és I. kerület, Mészáros utca 10. Ez utóbbi épület már nem áll.

¹⁷⁰ *Művészet*, 1936. szeptember.

¹⁷¹ Pataki Zsolt István közlése.

¹⁷² Katalógus, 192. bejegyzés (1929. VIII. 28.).

¹⁷³ Katalógus, 654. bejegyzés (1934. II. 3.).

¹⁷⁴ *Magyar Katonaiújság*, IV. (1942) 49. sz. 1. o.; Katalógus, 897. bejegyzés (1936. X. 17.).

¹⁷⁵ *Tolnamegyei Ujság*, 1937. március 24. Horthy Miklós Kormányzó arcképleleplezése, illetve Katalógus, 917. bejegyzés (1937. I. 15.).

¹⁷⁶ Katalógus, 1133. bejegyzés (1939. VI. 12.).

¹⁷⁷ Ez külön lapon szerepel, 160×120 cm-es olajkép, 1943. július 28-án készült el, s 2000 pengőt fizettek érte kerettel.

¹⁷⁸ *Katalógusa* szerint megfestette vitéz Magasházy László alezredes, vitéz Igmándy-Hegyessy Géza testőrezredes és vitéz tiszabeői Hellebronth Antal tábornok mellképét is.

¹⁷⁹ Az eseményről beszámol a *Pesti Hírlap* 1930. július 13-i száma, a *Tolnai Világlapja* 1930. július 23-i száma, ahol a festményről fénykép is látható.

¹⁸⁰ Katalógus, 976. bejegyzés (1938. V. 13.).

¹⁸¹ Katalógus, 984. bejegyzés (1938. VII. 16.).

¹⁸² Katalógus, 985. bejegyzés (1938. VII. 16.).

¹⁸³ Katalógus, 986. bejegyzés (1938. VII. 16.).

¹⁸⁴ Katalógus, 1193. bejegyzés (1939. VIII. 29.).

¹⁸⁵ Katalógus, 1195. bejegyzés (1939. VIII. 29.).

ját.¹⁸⁶ Mikor Rozsnyai megjelent a műhelyben, megnézte a képet, de nem volt elégedett Miss Arizona¹⁸⁷ kebleinek méreteivel. Egy félreérthetetlen mozdulat keretében megkérdezte a mestert: „Nem lehetne egy kicsit...?”¹⁸⁸

Más művészek többször modellt álltak neki. Istók János¹⁸⁹ Bem apónak, Pintér Ferenc¹⁹⁰ pedig a szent szerénysége miatt Pataky által kedvelt Szent Ferencnek és Krisztusnak.¹⁹¹

Barátságban töltött egyik beszélgetésük alatt Pintér Ferenc magáról megfedkezve fáradtan hevert az egyik karosszék két támláján átnyúlva. Vékony, aszketikus teste besüpedt a két karfa közé, lába élettelenül lógott, feje az álmoságtól elszenderülve hátrabicsaklott. A festő – látva a testtartásban a festményt – gyorsan skiccet csinált, ami később egy Krisztus-kép meghatározó eleme lett. A kép érdekessége, hogy az arctalan, holttestet vivő és sirató asszonyok modellje a festő felesége volt, ötször.¹⁹²

Munkabírása rendkívüli volt. A Rendnek végzett munkáin, az újságoknak készített grafikáin és festményein kívül számtalan területen próbálta ki magát. Sikert aratott plakáttervezőként, kedvelt grafikai területe volt az ex librisek készítése. A *Tolnai Világlapja* részére mesekönyvek címlapját rajzolta meg, másoknak képeslapot készített. Okleveleket nemcsak a Vitézi Rendnek rajzolt. Zala, Zics és Somogyegres községek Gömbös Gyula díszpolgári címének adományozáskor kértek tőle díszoklevelet.¹⁹³

A Magyarországi Artista Egyesület a 10 éves kormányzói jubileum alkalmából oklevélben fogadott hűséget a Kormányzónak:¹⁹⁴ „Az a hatalmas erő, amely a mi akrobatáink, légtornászaink, birkózóink izmait duzzasztja, nemcsak létfenntartásunk eszköze. Az az ötletesség, találékonyság, szellemi frissesség, amely a magyar varieté művészt világviszonylatban is az elsők közé emelte, nemcsak artista érdekeket szolgál. Ezt a nagy erkölcsi tökélet, e testi-lelki energiát, mély hódolattal bocsájtjuk Főméltóságod rendelkezésére. Mert, mi, magyar artisták, akár civilruhában, akár cirkuszi öltözékben vagyunk, Főméltóságod katonái közé számítjuk magunkat. Mi vagyunk a tartalék, a láthatatlan elem, amely Főméltóságod egy intésére kinő a földből és zárt sorokban vonul a nemzeti lobogó alá. És ha mégegyszer harcolni kell a Főméltóságod által győzelmesen véghezvitt új honfoglalás szent eszméjéért, a magyar artista a szélrózsa minden irányából oda sereglik a fehér ló köré és vigyázállásban fogja várni a legelső magyar ember parancsait. Mert csak a pálya nemzetközi, a szív örökre magyar marad!”

¹⁸⁶ Katalógus, 347. bejegyzés (1931. VI. 27.).

¹⁸⁷ Alias Mici, azaz Senger Mária. A háborút a család nem élte túl. Rozsnyai Sándor zsidó volt. Fiuk 1942-ben főbe lőtte magát, mielőtt munkaszolgálatra vitték volna be. A férjét németek tartották fogva váltságdíjat kérve Miss Arizonától. 1944-ben a németek Miss Arizonáért és a váltságdíjért jöttek, de sem őt, sem férjét többé nem látták.

¹⁸⁸ Pataki Zsolt István közlése.

¹⁸⁹ Istók János (Bácsfalu, 1873. június 15. – Budapest, 1972. február 22.), magyar szobrász.

¹⁹⁰ Már megismerkedésük is különös volt. A festőt munkából hazatérve a felesége azzal várta, hogy egy furcsa alak ül a műhelyében. A kissé piperkőc, mozdulatlanságban merevedő, addig ismeretlen férfi képet rendelt tőle. A barátság így indult, amit a világháború szakított ketté, mivel Pintér Ferenc Dél-Amerikába menekült, s ott folytatta táncos karrierjét.

¹⁹¹ Pataki Zsolt István közlése.

¹⁹² Pataki Zsolt István közlése. – Nemcsak ő készített képeket a kor művészeiről, jelentős alakjairól. Görömbey Imre elkészítette a mellszobrát, mely sajnos a háború alatt eltűnt. Csak egy fénykép maradt fenn róla. A kispasztika, amit ugyancsak Görömbey mintázott, azonban a mai napig megvan. Görömbey Imre (Tiszabercel, 1900. július 24. – Budapest, 1967. november 10.) magyar szobrászművész, restaurátor.

¹⁹³ Katalógus, 729. (1934. X. 4.), 735. (1934. XII. 3.) és 752. (1934. XII. 22.) bejegyzések.

¹⁹⁴ Katalógus, 238. bejegyzés (1930. III. 3.).

Művészi teljesítményét több alkalommal is elismerték. Szombathelyen a Kultúrpalotában rendezett kiállítása alatt a *Nyugati Újság* épp sztrájkolt. Azonban megtisztelték azzal, hogy a sztrájk alatt kiadott helyi híreket hozó pár soros stencilezett példányon a kiállítása szerepelt.¹⁹⁵ Sikerét egy díszes babérkoszorúval is értékelték a helyiek, ami ott lógott a Ráday utcai lakás műtermében.¹⁹⁶

Plakátjaival rendszeresen nyert díjakat. Az Országos Társadalombiztosítási Intézet 1932-es pályázatán a „Baleset ellen védekezz” plakátsorozatának egyik darabja I. díjat nyert, míg másik kettőt megvásároltak tőle. A Hajdúszoboszlói Gyógyfürdő 1934-es plakátpályázatán ugyancsak I. díjat kapott. Ugyanebben az évben a Magyar Képzőművészek Egyesületének plakátpályázatán II. díjjal távozott. A *Magyar Katonaiújság* 1941. február 8-i száma beszámol a Zrínyi Csoport képzőművészeti pályázatának eredményéről. Többek között az ő művét, a Botondot is megvételre ajánlották.

Belföldi és külhoni kiállításokon egyaránt részt vett. Sikert aratott 1929-ben a III. Nemzetközi Kiállításon Tokióban (ahol néhány képét megvásárolták), a Velencei Bienálén, 1942-ben Weimarban és Firenzében a sajtókiállításon, valamint Svédországban és Norvégia fővárosában, Oslóban.

A már említett Zrínyi Csoport vezetésén kívül a Független Művészek Társasága, a Magyar Képzőművészek Országos Szövetsége és a Magyar Képzőművészek Egyesülete is tagjai között tudta. A Nemzeti Szalon Művészeti Egyesületnek egyik alapító tagja volt.¹⁹⁷

Személyiségét jellemezte állatszeretete és humora. Saját ex librisén egy kismacska ül egy festőpalettán.¹⁹⁸

¹⁹⁵ *Nyugati Újság*, 1929. február 4.

¹⁹⁶ Pataki Zsolt István közlése. – Később az ötvenes években újra szerephez jutott ez a babérkoszorú. Egy-egy leveléből babfőzelék fűszere lett az áruhiányos időkben.

¹⁹⁷ Ezekről a tagságokról a fennmaradt igazolványai tanúskodnak.

¹⁹⁸ A házi kedvenc a következő történet főszereplőjévé vált: „vitéz Pataky Ferenc festőművész mesélte, hogy volt neki egy különös macskája, amelyet annyira szeretett, hogy ma sem tudja elfelejteni. Egy alkalommal nem valami sok pénz volt otthon, szerencsére betoppant hozzá valaki: „Mester, ha szabad, körülnézek, hátha megtetszik nekem egy képe. A feleségemet szeretném meglepni.” – Pataky Feri készséggel mutogatta aquarelljeit, temperáit, amikor feltűnt neki, hogy cicája az ismeretlen úr körül jár, állandóan hozzádörgölődzik, és hallatlanul dorombol, majd fölugrik az idegen ölébe és hízelegve dagasztani kezd. Csodálatos jó ösztöne volt a cicának. Az idegen mecénás hat képet vett és alku nélkül jól fizetett.

Ezután, – mondja Pataki – képzelheted – augur-macskámat mindig behívtam, ha képet néztek. Ha dorombolt, dörgölődött és dagasztott, akkor jó vásárra volt kilátás. Ha csak dörgölődött, tudtam, hogy alkuszik a vevő, de több képet vesz. Ha keveset dorombolt, akkor is elkelt legalább egy kép. Ezek szerint foglalkoztam a vevővel is.

Sokszor előfordult, hogy a cica bejött, megszagolta a néző lábszárát és nyomban kísétált. – Uram megbocsájt, hogy nem mutogathatom képeimet épp most, sürgősen elhívtak egy nagyobb megrendelés ügyében – mondtam s faképnél hagytam a nézelődni akarót.

Sajnos a cicám eltűnt s vele az éleslátásom is. Bizony, akárhogy figyelek, nem tudom megállapítani, ki lesz vevő és ki nem.” – *Őserő*, V. évfolyam, 1939. szeptember 1. „Derús történetek” sorozat.

A háború után

A második világháború alatt csak rövid időre vonult be. Majd a katonai szolgálat alól mentesítést kapott, és további szolgálattételre nem kellett mennie. Mindössze egy hónapos fegyveres gyakorlatot teljesített 1941. január 28. és február 28. között.¹⁹⁹ A háború végén, Budapest ostroma kezdetén született meg fia, Zsolt István. Ekkor már 47 éves volt. A háborús körülmények nem segítették a családot. A front elvonulása után egy szovjet katonatiszt, látván a téli hidegben a csecsemőt, bőrkabátjával betakarta. Ezt később praktikus okok miatt tejre cserélte a család.²⁰⁰ A család ostrom utáni nélkülözését az apa plakáttervezéssel, grafikák eladásával enyhítette. Az amerikai támogatású Advent Mozgalom kért tőle plakátokat és grafikákat folyóiratukba.²⁰¹ Ezért ruha- és élelmiszeradományokat kaptak.²⁰²

A háborút követően a Vitézi Rend számos tagját megfigyelték. Ezt a Belügyminiszter 57. számú parancsa rendelte el, mely szerint „nyilvántartásba kell venni...a Vitézi rend központi szerveinél aktív ellenséges tevékenységet kifejtő személyeket.”²⁰³ Az új államapparátus véleményét fejezi ki a Vitézi Rendnél dolgozókról a Horthy-korszak szerveiről szóló előadás: „A vitézi rend káderállományát az akkori uralkodó osztályok: bankárok, földbirtokosok a Tanácsköztársaság letérésében kiemelkedett ellenforradalmárok, katonatisztek, és félrevezetett a proletáriátus elleni gyűlöletre, a nacionalizmus és a sovinizmustól megmetyelvezett, saját osztályukat, népüket megvető, gyengejellemű lumpenproletár és egyéb szegényebb, de saját érdekeiket hajszoló személyek tették ki...”²⁰⁴

Életét az sem könnyítette meg, hogy telekadományban részesült, mivel az előadás szerint, a telkes vitézeket kulákoknak tekintették.²⁰⁵ Azt, hogy nyilvántartásba vétele megtörtént-e, az elpusztult iratanyag miatt nem tudjuk. A kitelepítettek listájára a szóbeszéd szerint felkerült, s a család várta a hírt, hogy mikor kell indulniuk. Rendszeresen felöltözve aludtak, felkészülve mindenre. Majd titokban értesültek arról, hogy lehúzták az apát a listáról. Sem felkerülésének, sem lehúzásának okára nem derült fény.²⁰⁶ A családot és a személyét érintő változások ellenére hitét mindvégig megtartotta. Fia elmesélte, hogy ahány alkalommal elment egy templom előtt, a kalapját megemelte. Sorsának rosszabbra fordulása ellenére továbbra is tisztelet övezte. A házban valaha lakott szentendrei antikvárium tulajdonosa mesélte, édesapja külön felhívta a gyerekek figyelmét arra, hogy a művész úrnak hangosan, előre köszönjenek.

Az 1956-os események után a belügyi szervek figyelmébe került. A szomszédban lakott a Püski család, s a családfőt, Püski Sándort, mint ellenállót megfigyelték. A megfigyelés során őt is ellenőrizték, egy titkos akció során. Az erről készült aktában található egy irat: *Jelentés a politikai magatartásáról*, mely a háború utáni életét is megemlíti.

¹⁹⁹ Igazolványi lap. Kiállította: M. Kir. Budapesti 6. Honvéd Kiegészítő Parancsnokság.

²⁰⁰ Pataki Zsolt István közlése.

²⁰¹ Pataki Zsolt István közlése; az *Idők jelei* folyóirat fejléce: I. évfolyam, (1948) 2. sz.

²⁰² Pataki Zsolt István közlése.

²⁰³ Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (ÁBTL). Horthysta erőszakos szervek, jobboldali pártokra, szervezetekre vonatkozó anyagok. Feljegyzés a Vitézi rend megalakulásáról, 9. o., jelzete: 4.1. A-840.

²⁰⁴ ÁBTL, Előadás VKF-2 (Horthysta Vezérkari Főnökség – Kopjás mozgalom – Székely Hadosztály – Vitézi rend – Rongyosgárda); Vitézi Rend, 4. o., jelzete: A 454.

²⁰⁵ Vitézi Rend, 3. o.

²⁰⁶ Pataki Zsolt István közlése.

A háborút követően először a Klisé Gyárban dolgozott, majd a Révai Nyomdában. A jelentést Kócsag József rendőr főhadnagy készítette 1959. augusztus 10-én. Eszerint politikai szerepet nem vállalt, politikai véleményt nem nyilvánított, „politikai magatartása se hideg-se meleg”.²⁰⁷ Politikától való távolságtartása ellenére, vagy épp ezért 1956-ban a Munkás Tanács 8 forintra csökkentette az órabérét.²⁰⁸ A Püski-ügyben a Belügyminisztérium II/5-e alosztálya rögzítette, hogy a két család „igen jó viszonyban” van egymással.²⁰⁹ Ez az igen jó viszony másoknak is feltűnt a házban. A Püski családról 1957 tavaszán készített környezetanulmány Püski Sándor és Pataky Ferenc viszonyát kétszer is bizalmasnak említi. Ezt a lakóbizottság tagjai is megerősítették, akik a forradalom alatt a ház lakóival együtt a lövések elől megbújó Püski Sándort és Pataky Ferencet „több alkalom is látták bizalmasan beszélgetni.”²¹⁰ Sőt, ez a környezetanulmány Püski Sándor egyetlen házbeli kapcsolatát jegyzi fel, Pataky Ferencel való találkozásait.²¹¹

Passzív magatartása során a munkájába menekült. A Kócsag-féle jelentés megemlíti, hogy a Révai-nyomdában²¹² „igen becsülik jó és szorgalmas munkája miatt.”²¹³ A nyomdában ismerte meg Sajdik Ferencet,²¹⁴ akinek rajzait látván, biztatta, hogy próbálkozzon minél több grafikát készíteni.²¹⁵ Telefonbeszélgetésünkön Sajdik Ferenc elmondta, hogy kezdő rajzolóként egy igazi, régi vágású úriembert ismert meg benne, ami akkor már ritkaságnak számított. Pataky igyekezett beilleszkedni a nyomdai dolgozók közösségébe, kora ellenére a focimeccseikre rendszeresen eljárt szurkolni. Elmondása szerint nem tudta, hogy Pataky a Vitézi Rendnél dolgozott, mindössze annyit, hogy egyik elismert mestere volt a szakmának.

Művészi sikert ekkor is elért. Megnyerte a nyomda újságja, a *Révai Híradó* által kiírt címlaptervező pályázatot. Azonban a címlapot inkább nem változtatták meg, azzal az indokkal, hogy a beérkező pályázatok nem illenek a nyomda profiljába.²¹⁶

Nemcsak a munkahelyén dolgozott, hanem továbbra is műtermet tartott fenn a lakásán.²¹⁷ A műtermet kétszer, 1945-ben és 1956-ban bombatalálat érte, annak téglalap alakú ablakait, amelyekből 108 darab volt, pausz papírokkal pótolták.²¹⁸

Szorgalmas munkája ellenére a család anyagi helyzete megromlott. Ezt tragikomikusan jelzi a következő eset. A szomszédban lakó Püski Sándor lakását és telefonvonalát a Belügyminisztérium le akarta hallgatni. Erre egy lehetőség adódott, telefonvonalon a Pataki család lakásán keresztül. Csakhogy Patakiéknak nem volt telefonjuk, így azt telepíteni kellett. Természetesen ezt a két család igen jó viszonya miatt úgy kellett megoldani, hogy Patakiék se sejtssenek semmit a vonal váratlan beszerelésének valós céljáról.

²⁰⁷ ÁBTL, Ellenállók fedőnevű ügy, Jelentés, Budapest, 1959. aug. 10., jelzete: 3.1.5. O-11803/10, 3. o.

²⁰⁸ Uo. 4. o.

²⁰⁹ ÁBTL, Ellenállók fedőnevű ügy, jelzete: 3.1.5. O-11803/4, 9. o.

²¹⁰ Uo., Környezetanulmány nevű akta, 18. o.

²¹¹ Uo., Környezetanulmány nevű akta, 19. o.

²¹² Itt, a cinkográfiai üzemben dolgozott.

²¹³ ÁBTL, Ellenállók fedőnevű ügy, Jelentés, Budapest, 1959. aug. 10., jelzete: 3.1.5. O-11803/10, 3. o.

²¹⁴ Sajdik Ferenc (sz.: Neuenhagen, 1930. augusztus 21.).

²¹⁵ Pataki Zsolt István közlése.

²¹⁶ *Révai Híradó*, 1962. április. Szerkesztői üzenetek.

²¹⁷ ÁBTL, Ellenállók fedőnevű ügy, Környezetanulmány nevű akta, jelzete: 3.1.5. O-11803/4, 19. o.

²¹⁸ Pataki Zsolt István közlése.

Mivel hosszabb ideje vártak már telefonra, ezért a hivatalos eljárás megkerülésére biztatta őket a régi albérlőjük, akit a Belügyminisztérium korábban beszervezett.²¹⁹ A belügyi szervek a gyanút azzal akarták eloszlatni, hogy a hivatalos út megkerülése ellenére a díjat be kell fizetniük. Mivel a család nem tudta volna a szükséges összeget előteremteni, ezért a Belügyminisztérium egyik tisztje műkedvelőnek álcázta magát, képeket vásárolt tőle. Remélték, hogy kapva kapnak az alkalmon, s a befolyó pénzből a telefonvonalat intézik. Azonban a jelentés szerint „Pataki Ferenc olyan anyagi helyzetben van, hogy a telefon rendelésért járó 200 Ft-ot nem tudta befizetni. Amikor képvásárlással 400 Ft-hoz jutattuk őket, elköltötték családi célokra.”²²⁰

Nyugdíjazása után is aktívan festett, a munkákat továbbra is felesége szerezte számára. Élete végén egészsége megromlott, családtagjain kívül már szinte nem ismert meg másokat.²²¹ A háborús élmények még egyszer visszatértek az életébe, életben lévő frontarcos társai meglátogatták; s rájuk emlékezett.

Kérésére a család egy nagy vásznat még beszerezett, családtagjai az új, tervezett képnek modellt álltak, de nem volt elégedett a munkájával. Befejezni, újrafesteni már nem tudta, nem volt ereje hozzá.²²² Feleségét túlélte, bár csak kilenc hónappal.²²³ Tüdőgyulladásban hunyt el 1978. január 11. reggelén abban a lakásban, ahova 78 évvel korábban költözött. Elaludt. Személyében egy olyan ember távozott, aki megtestesítette a modern reneszánsz ember alakját. A háborús veteránból (ha egy ifjút lehet így nevezni) keresett festő lett. Sajnos élete végén a korszak nem kedvezett neki, bár munkájában továbbra is megtalálta az örömet. Katolikus szertartás keretében helyezték örök nyugalomra az Újköztemetőben.²²⁴

²¹⁹ Ekkor már a korábbi albérlő édesanyja, Meszlényi Lajosné volt az albérlő. Azt, hogy fiát Meszlényi Lajost beszervezték, ő sem tudta, így előtte is titokban kellett szervezkedni, illetve eltávolítani a lakásból. A 3/e nevű eljárást (lakás- és telefonlehallgatást) az ÁBTL Ellenállók fedőnevű aktája mondja el. Meszlényi Lajos főmérnök korábban 10 évig volt Patakiék albérlője. Beszervezését társadalmi kapcsolatnak nevezték. Azt, hogy pontosan milyen eljárás folyik (mármint azt, hogy Püskiék ellen folyik az eljárás), ő sem tudta. Azt sem, hogy mit csinálnak majd a Pataki lakásban. Egyetlen feladata volt, édesanyját elvinni és a Pataki család tagjait, pontosabban Pataki Ferencné (mivel Pataky Ferenc dolgozott, Pataki Zsolt István pedig gimnáziumában volt) elcsalni képvásárlás céljából a lakásból. Ezen a részfeladaton kívül egyéb információval nem látták el az ügyben.

²²⁰ ÁBTL, Ellenállók fedőnevű ügy, jelzete: 3.1.5. O-11803/4, 12. o.

²²¹ Pataki Zsolt István közlése.

²²² Pataki Zsolt István közlése.

²²³ Felesége, Treiber Margit (Budapest VIII., 1902. január 2.) 1977. április 15-én hunyt el.

²²⁴ Budapest IX. kerületi katolikus plébánia, Halotti anyakönyv, XXVIII. k., 41. o., 17. folyószám (nevét elírták: Palaky-nak).

BIBLIOGRÁFIA

- A Vitézi rend kiskátéja 1925.
Bartha 1939.
- Fekete* 2011.
Hellebronth 1941.
- Kenyeres* 1969.
- Markó* 2004.
- Napló
- Rózsás* 1939.
- Szabó* 2002.
- Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass* 1931.
- Vitézek albuma 1939.
Wittek 2005.
- Zádor* 1965.
- A Vitézi rend kiskátéja. Budapest, 1925.
- A m. kir. IV. Károly király volt 1. honvéd gyalogezred története és háborus emlékalbuma. Szerk. *sepsiszek-nagyborosnyói Bartha Lajos*. Budapest, 1939.
- Fekete Ferenc: A Vitézi Rend története*. Szeged, 2011.
- A Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve. Szerk. *tisza-beői Hellebronth Kálmán*. 1941.
- Magyar Életrajzi Lexikon. Szerk. *Kenyeres Ágnes*. Budapest, 1959.
- Új Magyar Életrajzi Lexikon. Szerk. *Markó László*. Budapest, 2002.
- Vitéz Pataky Ferenc:]* Napló egy szegény harcos egyévi kínlódásából.; Jegyzetek. (Magántulajdonban.)
- Felvidékünk – Honvédségünk. Trianontól – Kassáig. Történelmi eseménysorozat képekkel. Szerk. *vitéz Rózsás József*. Budapest, 1939.
- dr. Szabó Ákos András: Magyar festők és grafikusok életrajzi lexikona*. II. k. Nyíregyháza, 2002.
- A tízéves Vitézi Rend 1921-1931. Szerk. *vitéz nemes Szécsy Imre – vitéz Oszlányi Kornél – vitéz Oszlányi József – dr. vitéz Farkass Jenő*. Budapest, 1931.
- Vitézek albuma. Budapest, 1939.
- Jegyzett magyar festőművészek almanachja 1800–1914. Adattár. Szerk. *Wittek Zsolt*. Budapest, 2005.
- Művészeti Lexikon. Szerk. *Zádor Anna*. Budapest, 1957.

*Vitéz Pataky Ferenc
a harmincas évek elején*

*A Vitézi Rend Telek Osztálya a Királyi Várban. Balról jobbra: Tomanovics Antal százados,
vitéz Pataky Ferenc, Boldogh Gyula főhadnagy
és vitéz zaibelsdorfi és bethlenfalvi Bethlenfalvy Péter százados*

1.	"Vitézi Avatási Okmány" terv, aquarell, 1922. X.	50/40	1922. I. 20.	Orn. Vitézi Fek. ka. Falola.	Kiváltság munka.
2.	"Úres bölcső" olajf. 1923. metszet Mikalovits után.	50/70	1923. X. 20.	Dr. F. Horváth. Leírás Magyar. kísér. II. Képz. 41.	15.000 K.
3.	" - - - - - " 1924. " - - - - - " 1924.	50/70	1924. IX. 6.	Dr. J. Vándor Fegy. Vitézi Fek.	150.000 K.
4.	" - - - - - " 1924. " - - - - - " 1924.	50/70	1924. XII. 25.	Dr. P. Pásmák ajándék.	ajándék.
5.	"Hőseink dicsőítését" terv, aquarell, Vitézi Fek. után.	50/40	1923. IX. 7.	Vitézi Fek.	Kiváltság munka.
6.	"Verebi uca rélatív" olajf. 1924.	50/70	1924. II. 20.	Dr. Verebi János. útlőnök.	250.000 K.
7.	"Verebi cserkút" olajf. 1924.	50/70	- - - - -	" - - - - -	250.000 K.
8.	"Szecse Lomix" olajf. másolat Guido Reui után 1924.	50/40	1924. XII. 25.	Dr. J. Pautherovits Leírás Magyar. 1924.	300.000 K.

A Katalógus első bejegyzése, mely az Avatási okirat elkészültéről szól

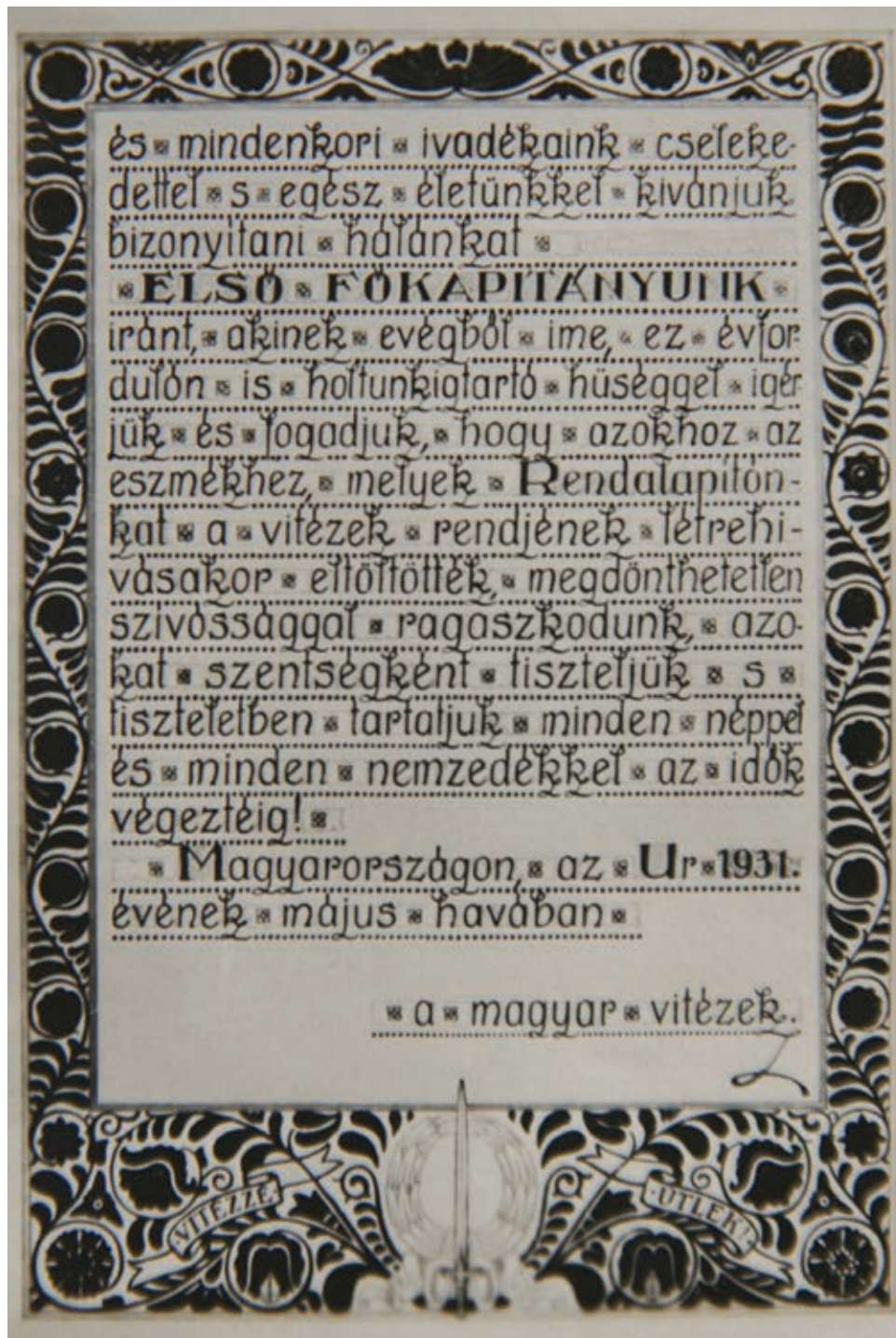

Vitéz Pataky Ferenc Dicsérő oklevele

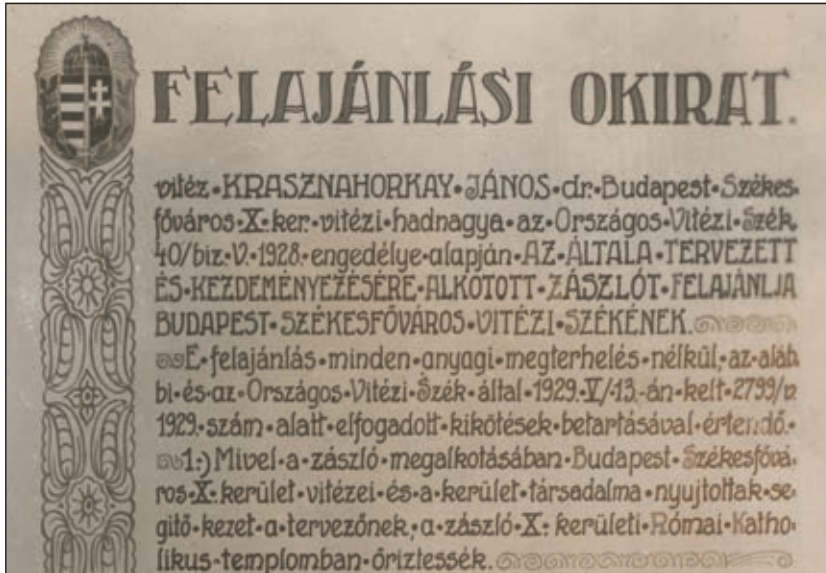
A Jubileumi Díszalbum első négy oldala: Hódoló felirat és az Eskü

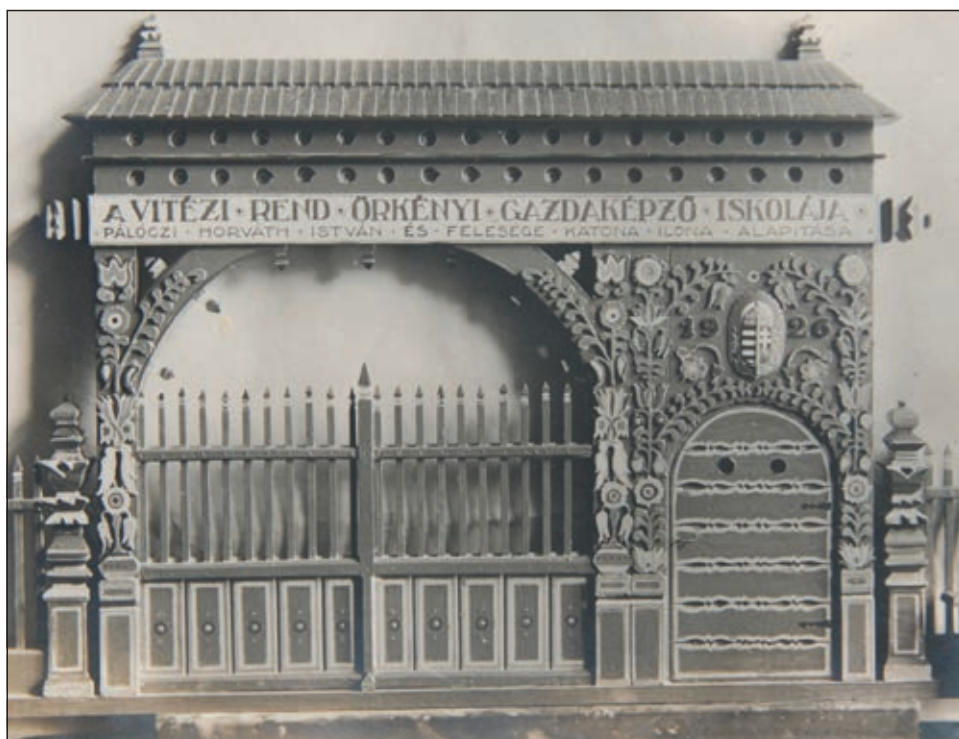
Az első vitézi zászló Felajánlási oklevele (részlet)

A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájának bizonyítványa

A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájának jelvénye.
Hátoldalán jelzett, Jerouschek gyártmány

Az Örkényi Gazdaképző Iskola részére tervezett székely kapu fából faragott makettje.
A kapu nem készült el, de az 1932-es Mezőgazdasági Kiállításon mint terv szerepelt

Zrínyi fohász, a kép felső részén a Zrínyi Csoport Díszjelvényével (kisméretű plakát)

A Magyar Királyi Testőrség 1929. évi báljának meghívója Horthy Miklós részére (részletek)

A Pataki-család ex librise
az augur macskával

Garamszeghy-Géczy Sándornak
készített díszoklevél (részlet)

A festő a Horthy Miklósról készített, a m. kir. Honvédelmi Térképészeti Intézetbe került olajfestményével

Mihály Facsar

THE DRAWER OF THE DIPLOMAS OF THE ORDER OF THE VALIANT

Vitéz Ferenc Pataky's Biography Summary

Summary

Little is known about the life of graphic designer vitéz Ferenc Pataky, a member of the Order of the Valiant. Even the spelling of his name is uncertain: his family name is used sometimes with an "i" and sometimes with a "y" at the end.

The biography contains personal data and experiences, describes the wartime deeds for which he was chosen to be a member of the Order of the Valiant. It also speaks about the respect he was given during the Horthy era, and about his state security surveillance after World War II.

Secondly, the paper provides clarifications about the diplomas of the Order and about some other works of Pataky. It presents the works he made for the Zrínyi Group and for the Smallholder School of Örkény. After describing the circumstances of how the Zrínyi Group issued its badge, the author reveals the hitherto unknown badge of the Smallholder School of Örkény, as well as its certificate which was released in small numbers, and the planned Székely gate which was never erected but its design and a photograph of its model has survived.

This paper is the first one to give an overview of Pataky's life and work. It could not have been written and the information on the graphic designer would have been lost had his son not offered his works and documents.

Mihály Facsar

DER DIE URKUNDE DER VITÉZEN GEZEICHNET HAT

Die Biografie von Ferenc vitéz Pataky Resümee

Resümee

Von den Mitgliedern des Ordens Vitézi Rend ist das Leben des Grafikers Ferenc vitéz Pataky kaum bekannt, so sehr, dass sogar die Schreibweise seines Namens unsicher scheint: Sein Nachname wird mal mit „i“, mal mit „y“ am Ende geschrieben.

Die Biografie enthält einerseits persönliche Angaben und Erlebnisse und kommt darauf zu sprechen, aufgrund welcher Kriegstaten er Mitglied des Ordens Vitézi Rend werden durfte, welche Anerkennung er in der Horthy-Ära genoss und auch auf seine Beobachtung durch die Staatssicherheit nach dem Krieg.

Andererseits vermittelt sie auch genauere Informationen über die Urkunden des Ordens und sonstige wichtige Werke Patakys. Sie stellt die Arbeiten vor, die er für die Zrínyi-Gruppe und die Landwirtschaftschule in Örkény anfertigte: die Umstände der Entstehung des von der Zrínyi-Gruppe herausgegebenen Abzeichens, das bislang unbekannte Abzeichen der Landwirtschaftschule in Örkény, ihr aufgrund der geringen Auflage seltenes Zeugnis und das geplante Székler Tor, das zwar nie aufgestellt wurde, dessen Entwurf und das Lichtbild des aufgrund des Entwurfs erstellten Modells jedoch erhalten geblieben sind.

Die Studie fasst erstmalig das Leben und Werk Patakys zusammen und konnte nur deshalb entstehen, weil sein Sohn die Dokumente und Akten seines Vaters übergeben hatte. Ohne diese wären die hier veröffentlichten Informationen für immer verloren gegangen.

Mihály Facsar

CELUI QUI A DESSINÉ LE DIPLÔME DES HOMMES DE GUERRE.

Biographie de vitéz Ferenc Pataky

Résumé

Parmi les membres de l'Ordre des Hommes de guerre, nous connaissons si peu la vie du graphiste Ferenc Pataky que même l'orthographe de son nom de famille est incertaine, on rencontre souvent les deux variantes qui se terminent par « i » ou par « y ».

La biographie comprend des données et des expériences personnelles, et elle présente également les faits d'armes qui ont permis à Pataky de faire partie de l'Ordre des Hommes de guerre, ainsi que l'estime dont il jouissait à l'époque Het la surveillance dont il a fait l'objet après la guerre de la part du service de sûreté de l'État.

La publication donne également des précisions sur les diplômes de l'Ordre et d'autres travaux importants de Pataky. Elle présente ses œuvres faites pour le Groupe Zrínyi et l'École d'Agriculture d'Örkény, les conditions de la création de l'insigne délivré par le Groupe Zrínyi, l'insigne jusqu'alors inconnu de l'École d'Agriculture d'Örkény, son bulletin de notes qui n'existe qu'en peu d'exemplaires, ainsi qu'une porte sicule qui n'a jamais été érigée, mais dont le plan et la photo d'une maquette réalisée d'après ce plan ont été conservés.

C'est la première étude qui donne un aperçu de la vie et des travaux de Pataky et elle n'aurait pas pu être écrite sans la contribution de son fils qui a mis à disposition des documents concernant son père. Sans cela, les informations publiées dans cette étude auraient été perdues à jamais.

Михай Фачар

ТОТ, КТО НАЧЕРТИЛ ДИПЛОМ ВИТЯЗЕЙ

Биография витязя Ференц Патаки

Резюме

Среди членов Витязского Ордена едва ли известна жизнь графика витязя Ференц Патаки. Настолько, что даже написание его имени неопределено, часто при написании его фамилии путают последнюю букву с «i» и «y». Биография с одной стороны содержит персональные данные и впечатления, касается вопроса того по каким военным поступкам он смог стать членом Витязского Ордена, какими достоинствами он пользовался в эпоху Хорти, а после войны его преследовали органы государственной безопасности.

С другой стороны автор даёт также уточнение об орденах и других важных работах Строя. Он описывает его работы изготовленные для группы Зрини и Школы Фермеров в Эркень, а также обстоятельства возникновения значков, выпущенных группой Зрини, показывает ранее неизвестный значок Школы Фермеров в Эркень, из-за небольшого количества экземпляров редкие сертификаты и запланированные Секейские ворота, которые никогда не были установлены, но фотография его чертежа и модель сделанная по этому чертежу остались.

Это первый письменный документ, который обобщает его жизнь и его работы. Это могло осуществиться только потому, что его сын передал документы, материалы. Без этого изложенные информации были бы потеряны навсегда.